

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1904. Första Kammaren. N:o 45.

Tisdagen den 3 maj, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades fem protokollsutdrag för sammanträdet på förmiddagen.

Fortsattes föredragningen af första särskilda utskottets utlåtande, n:o 2, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition n:o 50 angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk samt löne-reglering för de vid dem anställda lärare, äfvensom i anledning af inom Riksdagen väckta motioner i dithörande ämnen.

Punkten 3.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att medgifva, att, bland andra, femklassiga läroverket i Borås utvidgas till af staten be-
kostad realskola för gossar. *Ang. ombildning af Borås allmänna läroverk.*

I anledning af Kungl. Maj:ts förslag hade yrkats:

af herr *P. O. Lundell* (motion n:o 196 i Andra Kammaren),

att Riksdagen måtte afslå Kungl. Maj:ts framställning om femklassiga läroverkets i Borås utvidning till »realskola» genom tillägg af en klass utöfver läroverkets nuvarande omfång; samt

af herr *A. Sandwall* m. fl. (motion n:o 48 i Första Kam-maren) och herr *P. A. Bengtsson* m. fl. (motion n:o 201 i Andra Kam-maren) i likalydande motioner:

att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts framställning om förändring af Borås femklassiga läroverk till sexklassig realskola för gossar, ville besluta, att samma läroverk måtte, i likhet med hvad för Ystads läroverk föreslagits, ombildas till högre läroverk med realgymnasium.

Utskottet hade på anförda skäl i *mom. a)* af föreliggande punkt hemställt, »att Riksdagen, med afslag å herr Lundells motion, i

Ang. ombildning af Borås allmänna läroverk. (Forts.)

hvad den rör läroverket i Borås, samt å herrar Sandwalls m. fl:s och Bengtssons m. fl:s motioner, måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag, att det femklassiga läroverket i Borås utvidgas till af staten bekostad realskola för gossar».

Vid momentet hade afgifvits reservation af herrar *Nylander* och *Bengtsson*, med hvilka herrar *Berg* och *Dahn* instämt; varande i denna reservation yrkadt, »att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts förslag samt herr *Lundells* motion, i hvad desamma beröra läroverket i Borås, måtte med anledning af herrar Sandwalls m. fl:s motioner besluta, att det femklassiga läroverket i Borås ombildas till högre allmänt läroverk med realgymnasium, under förutsättning att kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad åt rektor».

Herr Sandwall: Då utskottet afstyrkt den af mig m. fl. väckta motionen om upprättande af högre läroverk med realgymnasium i Borås, ber jag att med några ord få yttra mig rörande såväl de skäl, utskottet haft för sitt afstyrkande, som ock de af reservanterna i utskottet anförda, hvilka tillstyrkt bifall till min med fleres motion.

Ser jag då först på utskottets skäl, heter det: »Utskottet anser, i likhet med Kungl. Maj:t, ej nödigt, att frågan om högre läroverk, hvilken ingalunda är i samma mån trängande som frågan om de lägre läroverken, upptages till afgörande, förrän man vunnit någon erfarenhet om den nya organisationens verkningar med afseende på lärjungeantalet i gymnasialklasserna. På grund häraf kan utskottet hvarken tillstyrka herrar Sandwalls m. fl:s och Bengtssons m. fl:s motioner om utvidgning af Borås läroverk med realgymnasium eller herr *W. Johanssons* motion om en liknande utvidgning af *Eskilstuna* läroverk.» Detta är det enda skäl, jag funnit mot förslaget. Hvad åter angår de skäl, som finnas i motionen anförda, så ber jag få påpeka den ofantligt snabba uppväxt, som Borås med däromkring liggande härader kan uppvisa. Borås har på de senaste 25 åren mer än fyrdubblats till invånareantal, och det torde för herrarne litet hvar vara bekant, hvilken stor industriell verksamhet där numera är rådande. Men det är icke allenast i Borås man finner denna industriella verksamhet, som tagit så stort uppsving; äfven i angränsande härader *Mark* och *Kind* är denna verksamhet och följaktligen äfven folkökningen lika storartad. Jag ber också få påpeka, att bland de af utskottet nu föreslagna 32 städer, som skulle erhålla högre läroverk, det finnes icke mindre än 21, som hafva mindre invånareantal än Borås, och att ingen stad i hela riket, som saknar högre läroverk, har så stor folkmängd som Borås.

Ensam det skälet, att Borås stad med omgifvande härad har en befolkning af 140,000 invånare, synes mig vara tillräckligt, för att äfven Borås borde komma i åtnjutande af förmånen att få högre allmänt läroverk. Dessutom ber jag få framhålla, att Borås har icke mindre än fyra järnvägar, som utgrena i olika riktningar, hvarigenom den kringboende befolkningen nog med största lätthet skulle kunna begagna sig af ett till staden förlagdt läroverk. Alla dessa skäl synas mig sålunda vara af vida större vikt än de, utskottet haft för sitt afstyrkande.

Ang. ombildning af Borås allmänna läroverk.
(Forts.)

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har i sitt anförande rörande läroverken sagt: »Min uppfattning angående behovet af nya högre allmänna läroverk öfverensstämmer i allt väsentligt med den, åt hvilken kommittén gifvit uttryck. Såsom kommittén anmärkt, har någon klagan icke försports däröfver, att landet i sin helhet skulle äga för få läroanstalter för utbildning af studenter. Och huru bristfällig den nuvarande anordningen än förmenas vara, så har, mig veterligen, ingen påstått, att studenternas antal skulle vara för litet, men väl har jag hört klagomål öfver motsatsen. Att icke dess mindre inrättandet af högre allmänt läroverk å en eller annan ort kan vara af omständigheten påkalladt, medgifver jag villigt.» För min del skulle jag vilja tro, att just Borås är en sådan ort, som i första rummet borde förses med högre läroverk. Herr statsrådet säger vidare: »Ty statens plikt att uppehålla ett läroverk är ej beroende af ett samhälls större eller mindre ekonomiska bärkraft, utan väsentligen därpå, om för ett sådant kan påräknas ett tillräckligt antal lärjungar. Att mindre samhällen nödgas umbära åtskilliga förmåner, som stå de större till buds, må visserligen beklagas, men lärer svårigen kunna ändras.» Ja, äfven här vill jag påpeka, att Borås varit förtjänt af sådan omvårdnad. Vidare säger herr statsrådet: »De förhållanden i afseende på befolkningens fördelning och bildningsbehovets omfattning, som på sin tid föranledt inrättandet af allmänna läroverk å de olika orterna, hafva under tidernas lopp undergått ej oväsentliga förändringar, i det att samhällen, som en gång spelat en mera framskjuten roll, ej förmått hålla jämna steg med utvecklingen, andra åter efter hand blifvit viktiga medelpunkter för kringliggande trakter. Vårt land äger ej så få sådana jämförelsevis unga samhällen, hvilka med hänsyn till folkmängd såväl som i kommersiellt och industriellt hänseende vida öfverträffa många af de städer, där allmänna läroverk för närvarande äro inrättade. Att dessa af utvecklingen betingade förhållanden förr eller senare måste föranleda en omflyttning eller indragning af läroverk, synes mig uppenbart.» Äfven här påpekar herr statsrådet, att ett samhälle, som gått raskt framåt i folkmängd samt i industriellt och kommersiellt hänseende gjort stora framsteg, bör berättigas att få högre läroverk. Jag ber till sist få påpeka, att

Ang. ombild-
ning af Borås
allmänna lä-
roverk.
(Forts.)

Borås stad i närvarande stund har närmare 18,000 invånare, och om det nu så är, att Borås icke får sitt högre läroverk, ber jag få erinra, att Älfsborgs län i afseende å dylika läroanstalter blefve det sämst ställda i hela landet. Visserligen finnes, kan man säga, tvenne högre läroverk i Skara stift, men Älfsborgs län består icke uteslutande af Skara stift. En stor del af Älfsborgs län tillhör Göteborgs stift, och det torde därför i detta hänseende vara mer skäl att tala om Älfsborgs län än om Skara stift.

På grund af hvad jag anför, anhåller jag vördsamt att få yrka bifall till reservanternas i denna punkt gjorda hemställan och om afslag på utskottets.

Herr Säve: Jag är ledsen att behöfva uppträda mot den sista ärade talaren och hans medmotionärer i en fråga som denna, där det ju kan synas, som de hafva mycket goda skäl för sina yrkanden. Men det har icke syntts utskottet lämpligt att nu, förrän man vunnit erfarenhet om den nya organisationens verkningar i afseende å lärjungeantalet i gymnasialklasserna, föreslå ett nytt gymnasium. Herrarne behagade erinra sig, att hvad som varit den drivvande kraften i hela den nya organisationsplanen, har just varit behofvet att bereda dem, som eljest skulle sluta sin skolgång i de lägre och mellanklasserna, en bättre allmän medborgerlig bildning. För att tillmötesgå detta behof har man vidtagit väsentliga förändringar i nederskolans organisation till hufvudsaklig fördel just för de reala studierna och den reala bildningen. Nu yrkar man emellertid från Borås på inrättande af ett realgymnasium därstädes, som innebär en förstärkning af dess realskola. Men statsmakterna hafva redan tillföre sökt särskildt tillgodose Borås reala bildningsintressen framför andra samhällen genom upprättande af tekniska elementarskolan i Borås. Denna tekniska skola synes mig nu vara ett synnerligen lyckligt komplement till den realskola Borås nu får.

Det är framhållet såsom stöd för yrkandena från Borås och dess omnejd på erhållande af ett högre läroverk, att Älfsborgs län skulle blifvit synnerligen illa lottadt i Kungl. Maj:ts proposition. Det är ganska egendomligt, mina herrar, att man, då fråga blir om särskilda ortsintressen, brukar kasta om ordningen mellan klassifikationen i stift, landskap och län. Än talar man om att stiftet blifvit illa lottadt, än att länet blifvit illa lottadt och än får man höra att landskapet blifvit det. Jag är nu van att, då fråga är om läroverk, i första rummet tänka på stiftet, ty läroverken höra till stiftsorganisationen, och jag får då säga att Skara stift, dit Borås hör, är synnerligt väl lottadt, ty Skara stift med sina 350,000 människor, såsom jag tror dess folkmängdssiffra går till, har fått tvenne fullständiga läroverk, i Skara och Vänersborg, hvarjämte Göteborg ligger icke synnerligen långt därifrån. Utom sina tvenne

fullständiga läroverk har stiftet äfven erhållit 6-klassiga realskolor i Mariestad, Sköfde och Lidköping och 6-klassiga samskolor i Alingsås och Falköping. Det tyckes, vid det förhållandet att stiftet icke är större, som om man borde tills vidare kunna vara belåten. Men säger den ärade motionären, det gäller Älfsborgs län och det är illa lottadt, ty detta län räknar 280,000 invånare och får endast ett högre läroverk. Han glömde dock bort, att till Älfsborgs län hör provinsen Dalsland, som skickar sina flesta alumner till Karlstad, så att äfven dess läroverk bör tagas med i betraktande, då det gäller Älfsborgs län.

Jag är dock, herr grefve och talman, fullkomligt öfvertygad om, att det icke skall dröja synnerligen länge, innan de kraf, som framställts från de folkrika och i en storartad industri sig raskt utvecklande trakter, den ärade motionären representerar, skola blifva så starka, att de icke kunna från Riksdagens sida afvisas. Men låt oss dröja ännu några år, innan vi bevilja anslag till ett nytt läroverk, så att vi få se, huru den nya organisationen verkar, speciellt i afseende å frekvensen på den reala gymnasialafdelningen.

På denna grund, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet von Friesen: Då jag omedelbart måste begifva mig in i Andra Kammaren för att försvara förslaget i punkt 1, som redan är af Första Kammaren antaget, ber jag att få yttra mig i ett sammanhang och helt kort om de reservationer och punkter, som nu följa rörande de s. k. småläroverken.

Jag finner det helt naturligt, att de respektive landsorternas representanter gärna vilja hafva sina läroverk ställda ett trappsteg högre än de ställts i den kungl. propositionen, och naturligtvis kan jag såsom undervisningsminister icke hafva något emot, att Riksdagen i detta afseende visar stor frikostighet, men jag vill dock påpeka, att bland de önskemål, Riksdagen på senare tider framhållit, har varit inskränkning eller ombildning af småläroverken, och detta yrkande har framkommit med ganska mycken styrka. Läroverkskommittén uppgjorde ett förslag, hvarvid naturligtvis till utgångspunkt måste tagas de förhållanden, som rådde, då kommitténs betänkande afgafs. Till detta betänkande fogades en reservation, som var i viss mån frikostigare, i det den tog med ett antal mindre läroverk i en högre kategori. Då jag nu skulle föreslå Kungl. Maj:t att afgifva proposition i denna fråga, ansåg jag mig, med anledning af att det gått någon tid sedan kommittébetänkandet afgafs, böra taga hänsyn till nya siffror, och fann mig då böra föreslå Riksdagen att gå så långt, som kommittéreservanterna hade gått. Längre kunde ock borde jag enligt min åsikt icke gå, på grund af förut uttalade meningar inom Riksdagen. Det kunde då icke fela, att det skulle blifva några läroverk, som

Ang. ombildning af Borås allmänna läroverk.
(Forts.)

Ang. ombildning af Borås allmänna läroverk.
(Forts.)

skulle stå på gränsen, och att det sålunda i vissa fall skulle blifva tvifvelaktigt hvad som borde göras. Då ansåg jag det lugnast att följa den norm, som reservanterna gifvit, och komma fram till Riksdagen med ett förslag, som i fråga om behållandet och utbildandet af småläroverken går längre än kommittén gick. Man borde taga hänsyn icke blott till lärjungeantalet, utan äfven till andra förhållanden. Det kan ju nu vara fara för Riksdagen att genom voteringar besluta i fråga om enstaka läroverk; det kan hända, att det blir svårt att här på rak arm konstruera upp en rättvis norm för ytterligare frikostighet i detta afseende. Hvad särskildt Borås beträffar, så har det ett lifskraftigt läroverk, som utvidgats med en sjätte klass på kommunens bekostnad. Invånareantalet växer, lärjungeantalet likaså, och jag har redan enskildt svarat en deputation från Borås, att det förefaller mig, som om den tid stundade, då Borås borde hafva fullständigt högre läroverk. Men jag framhöll tillika, huruledes Ystad i det afseendet gått till väga på ett sätt, som bäst ledde till målet. För 13 år sedan utvidgades läroverket därstädes, och nu har det sedan många år fullständigt gymnasialstadium, och där har aflagts studentexamen redan i många år. Där finnes gymnasialafdelning faktiskt fullständig med studentexamen, där lärjungarnas kunskaper visat sig vara jämgoda med lärjungarnas i andra läroverk. Då ansåg jag det icke billigt, att denna kommun fortfarande skulle bekosta sitt fullständiga läroverk själf, då den så länge dragit bördan. Dess företråde framför Borås var gifvet. Jag har således ingenting emot att så småningom, i den mån befolkningen inom länet växer och andra förhållanden gifva vid handen, vara med om en dylik utvidgning, men jag tror det för närvarande vara svårt att komma till andra resultat än Kungl. Maj:t förslagit.

Hvad herr Bergs alternativ i reservationen beträffar, att de städer, som äro föreslagna till erhållande af samskola, skulle i stället få behålla den nuvarande lärarestocken under villkor att de lade till så mycket, att lärjungarna kunde aflägga realskoleexamen, så är den reservationen afgifven under förutsättning, att läroverket skulle hafva 5 klasser. Då kammaren redan beviljat realskolor med 6 klasser, försvinner den förutsättning, hvarunder herr Berg gjort sin reservation. Det skulle ju visserligen vara möjligt att ändra formuleringen af beslutet, men jag ber att få påpeka, att därom finnes icke något i motionen, och att detta förslag skulle afvika ganska mycket från herr Bergs. Om de där städerna ville taga det senare alternativet och med bibehållande af särskild flickskola bygga på sitt gossläroverk till realskoleexamen, skulle flickskolan fortfarande behålla anslaget från staten, som går till högst 4,500 kronor, och för dess erhållande kräfva lika mycket från kommunen. Då skulle kommunen få betala till flickskolan 4,500 kronor och dessutom underhålla särskilda lärarekrafter för realskoleexamen.

Detta blefve mycket betungande villkor för kommunen och skulle äfven medföra utgifter för staten, hvilket allt nu icke lär kunna utan vidare utredning lösas. Jag tror därför att som saken nu står, det icke kan vara skäl att bifalla den afgifna reservationen.

Ang. ombildning af Borås allmänna läroverk.
(Forts.)

Herr Sandwall: Utom hvad jag nyss tog mig friheten yttra ber jag att få påpeka, att under förliden hösttermin var lärjungeantalet vid Borås femklassiga läroverk 189, medan elevantalet vid de högre läroverken uti Skara, Luleå, Ystad, Västervik, Hudiksvall, Vänersborg, Umeå, Nyköping, Visby och Strängnäs i klasserna 1—5 var endast respektive 179, 162, 162, 149, 144, 129, 128, 124, 100 och 91 under samma hösttermin. Det visar ju, att Borås läroverk, oaktadt det endast har fem klasser, har öfverlägset antal elever, hvilket också gifver stöd för behofvet af ett realgymnasium.

Den ärade utskottsledamoten, Rektor Säve, påpekade, att staten har varit gifmild mot Borås, då där upprättats en teknisk skola. Detta medgifver jag villigt. Men hvarför fick Borås denna tekniska skola? Jo, därför att där liksom i Norrköping, Malmö och Örebro fanns en industri, som gaf anledning till att det var skäligen att där upprätta en teknisk elementarskola.

Den ärade utskottsledamoten sade, att det var så lämpligt, att eleverna från elementarläroverket skickades till den tekniska skolan. Så kan man ju tycka, men jag skall be att få nämna, att af de 25 lärjungar, som exempelvis utgingo vårterminen 1901 från läroverket, var det 6, eller 24 procent, som gingo till tekniska skolan och 12, eller 48 procent, som gingo till högre läroverk. Vårterminen 1902 var det fem af tjugusex, eller 19½ procent, som gingo till tekniska skolan och 17, eller 65,4 procent, som fortsatte till sjätte klassen. Alltså är det ingen stor del af de elever, som utgå från allmänna läroverket i Borås, som gå till den tekniska skolan. Tekniska skolan i Borås har sina elever, den liksom alla andra tekniska skolor i landet, från vidt skilda delar, och det beror väl mest på det goda namn skolan förskaffat sig, huruvida det kommer elever från andra orter. Borås tekniska skola har i det fallet lyckats synnerligen väl.

Jag skall icke upptaga kammarens tid längre utan anhåller fortfarande om bifall till reservanternas förslag.

Herr Annerstedt: Ehuru jag visserligen icke har mycket att tillägga till hvad herr statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet och den föregående talaren från utskottet redan yttrat i denna fråga, skall jag dock be att få tillägga några ord.

Motionären uppläste en del af statsrådets anförande i frågan, men han slutade just vid den punkt i statsrådets anförande, som innehåller grunden, hvarför i den kungl. propositionen Borås icke medtagits. Departementschefen fortsätter nämligen på detta sätt:

Ang. ombildning af Borås allmänna läroverk.
(Forts.)

»men denna fråga är ej af den natur, att den nödvändigt behöfver tagas upp i samband med den läroverksreform, som nu är å bane». Och det är det egentliga skälet till att lika nödvändigt som det är för organisationen af allmänna läroverken att ordna realskolor öfverallt, lika litet är det nödvändigt att nu på förhand ordna allmänna läroverken på ett sådant sätt, att antalet högre läroverk skulle ökas; ty afgörandet af denna fråga kräfver, såsom redan är antydt, att man får någon tids erfarenhet om på hvad sätt den förändring, som nu är bragt å bane, kommer att verka. Det kan mycket väl hända, på sätt här är antydt, att realskoleexamen kommer att medföra en väsentlig inskränkning i elevantalet på realgymnasierna, att lärjungarna föredraga att med denna examen direkt öfvergå till teknisk skola och ej fortsätta studierna vid läroverket till studentexamen. Jag tror, att detta skulle vara en utveckling, som icke skulle vara utan sin fördel. Då nu därtill kommer, att kammaren torde sakna möjlighet att i frågans nuvarande läge uppställa någon rättvis norm för bifall till de särskilda yrkanden, som väckts i fråga om inrättande af högre läroanstalter öfver hvad Kungl. Maj:t i dess proposition föreslagit, förefaller det mig vara säkrast att uppskjuta frågan om utvidgande af antalet högre läroverk till framtida afgörande. Vi hafva redan från statsrådsbanken hört, att det sannolikt icke skall dröja länge, till dess förhållandena medgifva, för så vidt utvecklingen går såsom hittills, inrättande af ett högre läroverk i Borås, men lämpligast är att afvakta hvad erfarenheten därom kan gifva vid handen.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr talmannen i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande moment hemställt samt vidare därpå, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr Nylander m. fl. vid förevarande moment afgifna reservation; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad första särskilda utskottet hemställt i punkten 3 mom. a) af sitt utlåtande n:o 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den af herr Nylander m. fl. vid förevarande moment afgifna reservation. *Ang. ombildning af Borås allmänna läroverk.*

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 27.

Mom. b—e.)

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten A.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att medgifva,

»att de femklassiga läroverken i Arboga, Norrtälje, Piteå och Vadstena, de treklassiga läroverken i Alingsås, Askersund, Falköping, Filipstad, Sala, Skellefteå, Strömstad, Trelleborg, Åmål, Ängelholm och Örnsköldsvik samt de tvåklassiga pedagogierna i Köping och Södertälje ombildas till sexklassiga samskolor, under förutsättning att vederbörande kommun åtager sig ej blott att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor utan äfven att till statsverket årligen inbetala ett belopp, motsvarande en tredjedel af den vid samskolan anställda lärarepersonalens begynnelselöner;

*Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)*

att det femklassiga läroverket i Haparanda ombildas till sexklassig af staten bekostad samskola, under förutsättning att kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

att, därest kommunalstyrelsen i något af de i näst föregående två moment nämnda samhällen icke före den 1 juli 1906 förklarar sig villig att ingå på de af staten erbjudna villkoren, läroverket i sådant samhälle indrages;

att kommunalstyrelse i samhälle, hvars läroverk ombildats till samskola med kommunalt bidrag, äger att af lärjungarna i samskolan upptaga terminsavgifter, dock ej till högre belopp eller under strängare villkor för befrielse, än som stadgas rörande de avgifter, som af realskolornas lärjungar erläggas till statsverket;

att vid samskola, förutom rektor, tre adjunkter och öfningslärarepersonal, anställas en första lärarinna och två ämneslärarinnor;

att samskola ställes under inseeende af en lokal styrelse med den befogenhet och de åligganden, som af Kungl. Maj:t bestämmas; skolande denna styrelse utgöras af en af eforus för en tid af fyra år utsedd ordförande, samskolans rektor och första lärarinna samt två af kommunalstyrelsen för fyra år utsedda ledamöter eller, därest landstinget bidrager till skolans underhåll, en af kommunalstyrelsen och en af landstinget för samma tid utsedd ledamot.»

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor. (Forts.)

I anledning häraf hade bland andra följande yrkanden gjorts: af herr *P. O. Lundell* (motion n:o 196 i Andra Kammaren): »att Riksdagen måtte afslå Kungl. Maj:ts förslag att ombilda vissa 5- och 3-klassiga läroverk samt 2-klassiga pedagogier till 6-klassiga samskolor»;

af herr *L. K. Brock* m. fl. (motion n:o 234 i Andra Kammaren): »att Riksdagen ville besluta, att de kommuner, hvilkas läroverk enligt ett Riksdagens blifvande beslut skulle komma att ombildas till samskolor, skulle, därest de hellre sådant önskade, kunna få fullständig realskola för gossar emot det, att de vidkändes det tillskott, som utöfver statsverkets kostnader för samskolan kunde erfordras för realskolan»;

af herr *C. Vahlquist* (motion n:o 221 i Andra Kammaren): »att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts framställning om ombildandet af Vadstena 5-klassiga allmänna läroverk till 6-klassig samskola, ville besluta, att samma läroverk, i likhet med flera andra föreslagna, måtte ombildas till 6-klassig realskola»; samt

af herr *L. K. Brock* m. fl. (motion n:o 192 i Andra Kammaren): »att Riksdagen behagade besluta, att hvad som kan blifva bestämdt i fråga om terminsafgifters erläggande vid realskolorna till statsverket samt i fråga om befrielse från eller nedsättning i desamma jämväl skall gälla i fråga om samskolorna, samt att staten bekostar samskolorna mot skyldighet för vederbörande kommun att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor, äfvensom, därest sådant villkor anses nödigt, att garantera staten en inkomst utaf terminsafgifterna af 4,000 kronor».

Utskottet hade på angifna grunder hemställt *i mom. a)*:

»att Riksdagen, med afslag å herr Lundells motion och herr Brocks m. fl:s motion n:o 234, i hvad de röra läroverket i Vadstena, samt å herr Vahlquists motion, måtte med anledning af Kungl. Maj:ts proposition samt herr Brocks m. fl:s motion n:o 192 besluta, att det femklassiga läroverket i Vadstena ombildas till sexklassig samskola, under förutsättning att kommunen åtager sig ej blott att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor, utan äfven att till statsverket årligen inbetala ett belopp, motsvarande en fjärdedel af den vid samskolan anställda, nedan angifna lärarepersonalens begynnelselöner».

Vid momentet var afgifven reservation af herr *Vahlquist*, med hvilken herrar *Lundberg*, *Dahn* och *Redelius* instämt, och som hemställt, att hans motion om Vadstena läroverks ombildning till sexklassig realskola för gossar måtte af Riksdagen bifallas;

samt af grefve *Klingspor*, som anförde:

»Sedan Kungl. Maj:t föreslagit, att äfven Oskarshamns läroverk m. fl., hvilkas lärjungeantal icke uppgår till siffran 100, skola ombildas till sexklassiga realskolor för gossar, så får jag föreslå, att Vadstena läroverk, som står så nära gränsen, äfven måtte ombildas till sexklassig realskola för gossar.»

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)

Ordet lämnades på begäran till herr Annerstedt, som yttrade: Då de förutsättningar, som äro upptagna i mom. a) för beslutet angående Vadstena femklassiga läroverks ombildning till sexklassig samskola, återfinnas oförändrade i mom. b), c) och d), hemställer jag om den föredragningsordning i fråga om mom. a), att först måtte föredragas och afgöras frågan om förutsättningarna och sedan frågan om läroverket i Vadstena.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Till följd häraf föredrogs till en början *mom. a.)*, i fråga om där *onämnda förutsättning*.

Herr Lovén: Vid denna punkt har jag låtit anteckna mig såsom reservant och anhåller därför att få gifva till känna de skäl, som för mig varit bestämmande. Reservationen afser de bidrag, som ifrågasättas att utgå af kommunerna och som af Kungl. Maj:t föreslås till $\frac{1}{3}$ af lärarnes begynnelselöner, men af utskottet nedsetts till $\frac{1}{4}$. Det kan ju tyckas, att det här icke gäller några stora belopp och att man gärna kunde unna de 17 städer, som här äro i fråga, denna lindring. Beloppet gäller ungefär 1,800 kronor för hvar och en af dessa 17 platser och skulle således gå till 30,000 kronor eller något däröfver, men därtill komma äfven snart de kommuner, som undan för undan skulle få samskolor, och vi veta, att vid denna riksdag redan föreligger en motion som begär, att alla de platser, som kunna anföra giltiga skäl för erhållande af dylika skolor, skulle också få det, hvarvid motionen syftar icke blott på städer, utan äfven på större industricentra och municipalsamhällen. Jag får för min del säga, att beloppet ej inverkat på min öfvertygelse, och att jag ingalunda finner det afskräckande, om jag i öfrigt skulle anse saken lämplig, behöflig och af bevislig billighet förestafvad. Det blir naturligtvis i en fråga som denna svårt att rättvist träffa de olika samhällena, och hur svårt det är, framgår ganska tydligt af tabell n:o 10, som är vidfogad kommittéens betänkande, och ur hvilken jag hämtat mina upplysningar. Den upptager nämligen de inkomster, som beräknats utgå såsom terminsavgifter från lärjungarna, och hvilka kommunerna skulle få behålla. Den upptager vidare de belopp, som lämnas af landsting, sparbanker och enskilda personer, vidare hvad kommunerna betala såsom bidrag till flickskolor och slutligen de

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)

summor, som nu af kommunerna utgöras för att hålla läroverken uppe i bättre valör genom anställning af en del extra lärare. Kungl. Maj:t har såsom bekant föreslagit att det belopp, som erfordras af kommunerna, skulle ungefärligen uppgå till 7,200 kronor, då däremot utskottet föreslagit 5,400 kronor. Se vi nu till hvad de två summor tillsammans utgöra, som bestå utaf för det första de afgifter, kommunerna skulle som terminsafgifter få, och för det andra de utgifter, kommunerna redan hafva för högre klasser eller extra lärare. Saken ställer sig då på följande vis: Alingsås 6,864 kronor, Filipstad 6,768, Köping 6,148, Sala 5,592, Skellefteå 6,864, Södertälje 9,456, Trelleborg 7,544, Åmål 7,116 samt Örnsköldsvik 5,856 kronor. Man finner däraf, att tre af dessa gå dels öfver och dels fullt upp till hvad Kungl. Maj:t ifrågasatt, 9 öfverstiga hvad utskottet föreslagit och 2 stycken, Ängelholm och Falköping, komma helt nära 5,000 kronor. Nu har det härvid ej tagits hänsyn till hvad kommunerna utgöra såsom bidrag till sina flickskolor, ty med undantag af Åmål, där landstinget betalar 2,000 kronor, erlægga alla dessa kommuner till flickskolan från 600 till 1,800 kronor, hvilka skulle besparas.

Man må då icke undra öfver att man känner sig något tveksam, huruvida den ifrågasatta nedsättningen är behöflig. Därtill kommer, att en af dessa städer, d. v. s. dess stadsfullmäktige, hafva själfva förklaradt att de skulle vara nöjda, om de finge en samskola på de af Kungl. Maj:t föreslagna villkor, såvida de icke kunna få en sexklassig realskola, och vi veta att tre städer, där läroverken äro föreslagna att helt och hållet indragas, hafva motionerat om att få samskolor på de af Kungl. Maj:t föreslagna villkor. Man kan visserligen säga, att kommunerna få utgifter i synnerhet för nybyggnader eller utvidgning af sina läroverk och att detta kan för dem blifva ganska kännbart. Men det är ju för våra svenska kommuner ett hedrande drag, att de i allmänhet icke draga sig för just sådana utgifter, som gälla undervisningsväsendet, och i ett fall sådant som detta skulle de dessutom få en ej så ringa valuta. Man kan väl icke gärna förutsätta att icke dessa orter, som erhålla en sexklassig samskola väl ordnad och försedd med goda lärarekrafter och där såväl den manliga som kvinnliga ungdomen beredes undervisning af beskaffenhet, som är till afsevärdt gagn för framtiden, att icke de, säger jag, skulle finnas villiga till en dylik uppoffring. Dessa skäl hafva för mig varit afgörande. Men dessutom finnes det ännu ett annat skäl.

Som bekant finnes de, som helst se, att såväl dessa afgifter i sin helhet som ock afgifterna till folkskolan skulle helt och hållet utgöras af staten. För dem blefve det nog synnerligen välkommet, om proportionen af statens bidrag ändrades från $\frac{2}{3}$ till $\frac{3}{4}$. Men för min del vill jag nu helst fasthålla vid — och jag tror att det är klokt och välbetänkt — den proportion af $\frac{2}{3}$, som redan 1882

års kommitté ansåg lämplig som bidrag från kommunerna till de då ifrågasatta kommunala gosskolorna, den som för närvarande gäller vid våra folkskolor och som nu af Kungl. Maj:t begäres och af kommittén föreslagits.

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)

Jag anhåller att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Lundberg: Herr ecklesiastikministern finner, enligt hvad han i den nådiga propositionen yttrat, det vara öfverensstämmande med grunderna för folkskoleväsendet, att de städer, som erbjudas samskolor, åtaga sig en viss andel af kostnaderna för dessa skolor. Kungl. Maj:t har i propositionen äfven accepterat denna grundsats och föreslagit, att de städer, där samskolor skola inrättas, bidraga med en tredjedel till lärarnes begynnelselöner, därvid utgående från den af herr statsrådet sålunda gjorda jämförelsen mellan folkskolor och samskolor.

Jag vill för min del bestämdt protestera mot denna jämförelse, såsom varande oriktig och olycklig. Den lider af det felet, som vidlåder jämförelser i allmänhet, den att halta, och den haltar högst betydligt.

Under det att folkskolan har till uppgift att meddela lägre allmän medborgerlig bildning, har samskolan till ändamål att bibringa sina lärjungar högre allmän medborgerlig bildning samt därjämte att lägga grunden för fortsatta vetenskapliga studier. I afseende å arten af undervisningen vid de särskilda läroanstalterna är samskolan således alls icke jämförlig med folkskolan, men däremot fullt likställig med realskolan; och då staten ensam bekostar realskolan, bör denna likställighet betinga, att staten ensam bekostar samskolan.

Nyssnämnda jämförelse med folkskolan är äfven däruti oriktig och haltande, att folkskolan är afsedd uteslutande för barnen från den kommun, där folkskolan är belägen, under det att samskolorna äro afsedda icke endast för barnen i den stad, där samskolan är inrättad, utan äfven för den kringliggande landsbygdens barn. De städer, som få samskolor, få alltså bekosta läroverkshus jämväl för den kringliggande bygden äfvensom, delvis, undervisningen för den omgifvande ortens barn. Således, ur jämförelsen mellan samskolan och folkskolan kan man icke härleda någon som helst skyldighet för städer, som få samskola, att lämna något som helst bidrag till densamma, än mindre så stort bidrag, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Men jag medgifver, att det finnes ett fullgodt skäl, hvarför de städer, som få samskola, skola något bidraga till kostnaderna därför, och det skälet är äfven framhållet af statsrådet. De städer, som få samskola, befrias nämligen från skyldighet att bekosta särskildt läroverk för sina flickor. Men denna kostnad uppgår för närvarande för dessa små, ofta fattiga samhällen visst icke till det

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)

höga belopp, hvarmed Kungl. Maj:t föreslagit att dessa samhällen skulle lämna bidrag till lärarelönerna vid samskolan. Den uppgår icke ens till det belopp, utskottet föreslagit, äfven om därifrån dragas de små terminsafgifter, städerna skulle äga uppbara.

Emellertid, nämnda befrielse från utgifter för särskilda läroverk för flickor betingar, jag medgifver det villigt, att de städer, som få samskola, något bidraga till lärarnes aflöning.

Men det är icke nog med den tunga, som denna årliga utgift på 5,400 kronor enligt utskottets förslag skulle medföra för de små stadssamhällena. De större städerna, som få realskolor, hafva förut i allmänhet fem-klassiga läroverk, hvilka gå lätt att ordna till sex-klassiga realskolor. Men de städer, som erbjudas samskolor, hafva vanligen blott två- eller tre-klassiga läroverk. Deras läroverkshus kunna icke upptaga en samskola med sex klasser, hvilka klasser i regel blifva dubbelt så stora som de gamla. De måste bekosta nya läroverkshus, och kostnaden härför kan i regel icke uppskattas lägre än till 100,000 kronor. De skulle alltså i ränta och amortering för nya läroverkshus få en utgift af omkring 6,000 kronor om året, och om jag därtill lägger 5,400 kronor i bidrag till lärarnes löner vid samskolan, är man uppe i ett belopp af 11,400 kronor årligen för dessa små, föga bärkraftiga samhällen. Mig synes, att dessa med sådana utgifter få väl drygt betala den, i mitt och mångas tycke, ganska tvifvelaktiga förmånen att få en samskola.

Härtill kommer ytterligare en beaktansvärd omständighet. På sätt min granne till höger nyss nämnde, hafva dessa små stadssamhällen redan inrättade läroverk för flickor, och lärarinnor vid dessa hafva i allmänhet ej den kompetens, att de kunna blifva anställda vid de blifvande samskolorna. De äro ofta ganska till åren komna, dessa lärarinnor, och sakna äfven kompetens att kunna erhålla plats vid folkskolan. Städerna kunna icke kasta dessa lärarinnor på gatan eller ställa dem på bar backe. Städerna måste på något sätt ordna för dem, och det kan icke ske utan ekonomiska uppoffringar.

Det har ställts i utsikt, att dessa små stadssamhällen skulle till sina samskolor kunna beviljas bidrag af fonder, landsting och sparbanker. Jag tviflar på, att många af dessa städer hafva några fonder, af hvilka de skulle kunna draga någon ränta till dessa sina läroverks underhåll; och jag är mycket oviss, om landstingen vilja å samskolorna, såsom statens läroverk, öfverflytta de små bidrag, hvilka nu utgå till flickskolorna, som äro kommunens läroverk. Hvad vidare beträffar sparbankerna, är det väl föga utsikt att därifrån få något bidrag, helst sedan åtskilliga Konungens befallningshafvande förklarar det strida emot sparbankslagen, att sparbankerna lämna bidrag till allmänna läroverk.

Det kan väl icke förnekas, att ett visst misstroende råder emot samskoleidén. Då är det hårdt för de små stadsamhällena, hvilka så att säga få dessa samskolor sig påtvingade och ställas i valet emellan intet läroverk eller samskola, att de därjämte skola för den dem erbjudna samskolan blifva betungade med dryga utgifter, under det de mera bärkraftiga samhällena erhålla bättre läroverk utan någon som helst tunga för dem. De små samhällena behöfva allt för väl den lindring i afgiften till statsverket för de dem erbjudna samskolorna, som utskottet föreslagit. Jag hemställer därför om bifall till utskottets förslag i den nu föredragna punkten.

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)

Grefve Klingspor: Den föregående talaren har målat denna sak beträffande utgifterna till samskolan i något väl bjärta färger. Då denna fråga var före i kommittén, talade man mycket om grunderna för kommunernas medverkan till dessa samskolor, och då ansåg man efter mycket öfvervägande det vara rättast att behålla samma grund, som nu gäller för kommunernas bidrag till folkskolan. Kommunen bidrager, som herrarne nog veta, med en tredjedel till folkskolans utgifter, eller, rättare sagdt, staten bidrager med två tredjedelar och kommunen med resten. Man trodde det vara lämpligast att följa samma norm, som en gång var fastställd, och därför stannade man vid ett bidrag af en tredjedel från kommunen till samskolan. Och det ter sig väl icke så synnerligen farligt, då man tager i betraktande, att det är endast en tredjedel af begynnelselönen som skall betalas; om man räknar noga, blir det kanske icke mera än en fjärdedel. Ty när lärarne komma i de högre lönegraderna, blir deras aflöning naturligtvis väsentligt högre än i den första lönegraden, och då staten bidrager med det belopp, som öfvergår den första lönegraden, blir det faktiskt kanske icke mera än en fjärdedel af den verkliga kostnaden. Jag tror därför icke att den utgift, hvaraf kommunerna här skulle drabbas, är på något sätt oroväckande.

Det är ju bestämdt, att terminsafgifter skola erläggas och att dessa afgifter skola gå till kommunen. Terminsafgifterna från de högre läroverken och från realskolorna skola gå till statsverket, men terminsafgifterna, som komma från dessa samskolor, skola gå till kommunen. Man kan beräkna, att dessa afgifter i vissa kommuner kunna gå ända till 4,000 kronor.

Nu har Kungl. Maj:t beräknat, att afgifterna för kommunernas bidrag till samskolan skulle gå till omkring 7,000 kronor, och om man då drager ifrån nyssnämnda 4,000, återstår ju endast 3,000 kronor, och om man vidare drager ifrån de möjliga bidrag, som lämnats till flickskolorna, som sedermera icke skulle komma att utgå från kommunen, hvilka bidrag på sina ställen gått till 1,000 à 2,000 kronor, blifver kommunernas bidrag på sina ställen helt obetydligt.

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)

Jag tror att med ett bifall till Kungl. Maj:ts här framlagda förslag skall det visa sig, att kommunerna icke blifva i någon mån hårdt belastade. Om man åter skulle gå med på det förslag utskottet framlagt, är jag viss om att kommunerna på sina ställen skulle blifva alltför lindrigt berörda. Såsom af betänkandet framgår, skulle dessa bidrag icke gå till mera än 5,400 kronor. Om man från detta belopp drager de 4,000 kronor, som möjligen inflyta i terminsafgifter, och slutligen det belopp, som nu utgår till flickskolorna från kommunerna, skulle kommunerna icke alls få betala någonting, och det vore väl icke alldeles riktigt. Då skulle det ju till och med vara mindre betungande för en kommun att hafva samskola än att få en af staten uppehållen realskola.

Vid realskolorna skulle nämligen utgå terminsafgifter af 20 kronor, och om antalet lärjungar, som betala terminsafgifter, beräknas till omkring 100, uppgår beloppet för två terminer till sammanlagdt 4,000 kronor. Från kommunerna, d. v. s. icke från själftva kommunerna utan från personer, tillhörande kommunerna och där utanför boende, skulle till staten utgå 4,000 kronor. Alltså skulle de kommuner, som få realskolor, blifva mera betungade än de förra. Detta kan jag icke finna vara fullt riktigt.

Jag tror för min del, att det skulle vara farligt att gå ifrån den gamla principen, att kommunerna betala en tredjedel och statsverket två tredjedelar. Om man däremot slår fast den principen, att kommunerna endast skulle betala en fjärdedel, skulle naturligtvis följden blifva, att man om ett eller annat år skulle få höra rop på att kommunerna fordra att staten skall betala tre fjärdedelar till folkskolan, och till hvilka summor skulle väl icke detta gå. Konsekvensen af det beslut, utskottet här kommit till, skulle kunna blifva ytterst farlig.

Jag yrkar alltså bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt afslag å utskottets hemställan.

Herr Annerstedt: Det torde ligga i öppen dag, att några allmängiltiga grunder för de bestämmelser, som här äro föreslagna, icke kunna anvisas, ty någon allmängiltig grund kan icke anföras för hvar man skall draga gränsen mellan det lärjungeantal, som berättigar till realskola, och det antal, som endast leder till en samskola. En sådan finnes icke; man har varit nödsakad att fastställa en viss gräns, och de som falla öfver denna gräns få realskola, och de som falla under denna gräns, de må komma huru nära som helst, få en samskola. På samma sätt kan ingen allmängiltig grund anföras för bestämmande af kommunens afgift till samskolan, huruvida den bör sättas till en tredjedel eller en fjärdedel. Den principiella grund, som anföres, är den, att en fjärdedel vore ett farligt exempel; ty då skulle de, som önska att staten skulle bidraga mera till folkskolan, däraf hämta skäl att väcka förslag att staten äfven

borde i afseende på dessa skolor bidra med tre fjärdedelar. Men det förefaller mig, som om de, hvilka vilja gå i den riktningen i afseende å folkskolans lärarelöner, kunna hämta exempel från realskolan och säga, att när staten bekostar hela realskolan, så bör staten äfven bekosta hela folkskolan. Exemplet tror jag därför icke är så farligt; det bör icke kunna spela någon afgörande roll.

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)

Då nu utskottet hade att behandla denna fråga, framhölls af alla dem, hvilka representerade sådana samhällen, som endast skulle få samskola och som jämförde sina städer och deras förhållanden med de minsta af de städer, hvilka föllo ofvanför gränsen och som skulle lyckliggöras med realskolor, orättvisan från kommunernas synpunkt af att vissa kommuner, de bättre situerade, sluppe betala något annat än läroverksbyggnad och rektorsboställe, under det att de smärre och mindre bärkraftiga kommunerna vore skyldiga betala icke blott läroverksbyggnaderna, utan äfven en tredjedel af begynnelselönerna. Representanterna från Andra Kammaren ifrade särskildt för att på något sätt åstadkomma lättnader för dessa mindre bärkraftiga kommuner.

I afseende å det exempel, den näst föregående talaren anfört, vill jag endast anmärka, att det är alldeles gifvet, att bland dessa kommuner, som skola erhålla endast samskola, finnas åtskilliga, som hafva den ekonomiska ställning, att utgifterna för dem icke skulle blifva så synnerligen betungande. Sådana kommuner, som redan nu offra vida mera på sitt skolväsen än hvad enligt Kungl. Maj:ts förslag erfordras, kunna väl ej hafva något att däremot erinra. Men dessa kommuner utgöra ingalunda flertalet af dem, hvarom här är fråga.

Den andra synpunkten, som äfven framhölls, var, att dessa smärre samhällen, som för närvarande hafva en byggnad för sin flickskola och en byggnad för sitt läroverk, när de få samskolor, icke kunna nöja sig med dessa byggnader, då de icke alltid ligga bredvid hvarandra och kanske icke heller eljest lämpa sig för den nya samskolan, utan måste vara betänkta på att uppföra nya byggnader för samskolan. Under sådana förhållanden ansågo deras representanter, att det vore endast en rättvisa, om kommunens bidrag till kostnaden ej sattes så högt, som Kungl. Maj:t fordrat. Det framhölls äfven, att dessa kommuner, då de måste bygga för samskolan, hvilken rekryterar sina elever icke blott från stadssamhället, utan äfven från den kringliggande trakten, således få en kommunal skyldighet, som länder till gagn äfven för andra än kommunen själf. Det är också uppenbart, att man måste räkna med den kostnad, som skulle drabba kommunen för realskolan, hvilket den föregående talaren gjorde, och beräkna hvad kommunen får utgifva i terminsafgifter, äfven där kostnaden icke helt och hållet drabbar kommunens invånare, då naturligtvis lärjungarna vid realskolan rekryteras ej blott från kommunen, där realskolan är belägen, utan

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)

äfven från den kringliggande trakten. Med framhållande af dessa synpunkter påyrkade ifrigt alla de ledamöter i utskottet, hvilka representerade de mindre städerna, någon jämkning i dessa afgifter, och då, såsom jag redan anfört, någon allmängiltig regel i detta afseende icke kunnat uppställas, ansåg utskottets pluralitet sig kunna utan fara för statsverkets oskäligena betungande föreslå, att någon jämkning skedde i förevarande fall. Statens ökade utgifter i detta afseende skulle komma att uppgå till 1,800 kronor pr läroverk.

Jag tror mig nu hafva anfört hvad som hufvudsakligen inom utskottet anförts till stöd för den af utskottet föreslagna bestämmelsen, till hvilken jag yrkar bifall.

Herr Jonsson: Då jag står på den sidan, som yrkar bifall till Kungl. Maj:ts proposition, skulle jag kunna hänföra mig till de skäl, som från den sidans talare redan här blifvit anförda. Jag vill emellertid tillåta mig att tillägga något utöfver hvad som redan blifvit yttradt.

Jag kan då icke följa talaren på västmanlandsbänken, som utgick därifrån, att dessa samskolor, såsom stående på ett trappsteg högre än folkskolorna, borde egentligen bekostas af staten i afseende å aflöningarna. Jag vet icke hvad det finnes för skäl uti att de grundläggande skolorna för den stora massan af folket skola i mindre grad omhuldas af staten än dessa, som i många fall på visst sätt äro ett slags klasskolor. Det är nämligen icke så, att det endast är de barn, som genomgå hela skolan, hvilka sluta sig till dessa real- eller samskolor, utan rätt många gå igenom ett par, tre klasser och lämna sedan skolan, kanske af det skäl, att de icke trifvas rätt bra i denna samling, som annars begagnat sig af folkskolan, och därför tror jag icke heller, att staten behöfver i högre grad än i afseende å folkskolorna omhulda dessa läroverk. Om man jämför, huru fördelningen af kostnaderna ställa sig för folkskolorna och för dessa skolor, skulle det enligt Kungl. Maj:ts förslag blifva likformighet i afseende å begynnelselönen, men sedan skilja de sig därutinnan, att staten i fråga om samskolan ensamt bestrider alla ålderstillägg, medan dessa vid folkskolan fördelas mellan staten och kommunen. Således föreligger här redan enligt Kungl. Maj:ts förslag en fördel för dessa skolor framför folkskolan. Det har också egentligen icke anförts andra sakskaäl, som äro att fästa sig vid, för den ändring, utskottet gjort i Kungl. Maj:ts plan, än att det skall finnas åtskilliga kommuner, hvilkas ekonomi är svag. Således, kommunerna skulle betungas med dryga kommunalutskylder för detta ändamål. Detta är ett skäl, som låter höra sig. Men om vi å andra sidan tänka på huru förhållandet med stadskommunerna ställer sig i fråga om kommunalutskylder gentemot landskommunerna, så finnes det icke en enda stadskommun, som på långt när når upp till de

landskommuner, som hafva de högsta kommunalutskylderna. Om en stadskommun kommer upp i 8 à 9 kronor eller vi säga 10 kronor per bevillningskrona, hafva vi landskommuner, där siffran springer upp i 18 à 20 kronor per bevillningskrona, och om man vill skipa rättvisa, frågar jag: är det mera nödvändigt, att kommuner, som anlägga sådana samskolor, som det nu är fråga om, skola behandlas bättre än de fattiga kommuner, som icke ens kunna ordna folkskolorna på det sätt, som de *borde* vara ordnade. Det finnes ingen rättvisa, ingen rim och reson i en sådan tankegång, och därför tror jag skälen äro starkast för Kungl. Maj:ts plan.

Man har vidare sagt, att utom kostnaderna för aflönande af lärare och underhåll af skolhus skulle dryga kostnader uppkomma därigenom, att där en samskola bildades, måste nytt läroverkshus uppföras; det kan hända, att det blir fallet på åtskilliga ställen. Men om nu en stad, som för närvarande har en flickskola och ett tre-klassigt eller fem-klassigt elementarläroverk, skulle få en sådan samskola, är det då så absolut gifvet, att icke denna skola kan fördelas på de två befintliga husen, så att vissa klasser läsa i en lokal och andra klasser i det andra läroverkshuset. Det är åtminstone för mig icke alls afgjort, att det är nödvändigt att bygga ett nytt hus, rifva ett och uppbygga ett annat, utan det kan vara möjligt att åtminstone till en tid förfara på det sätt, jag nämnt. Men äfven om städerna skulle få lof att uppföra nya lokaler, så är det ingenting annat, än hvarje utveckling af folkskolan på landet kräfver, där nya skolhus måste uppföras, så fort det blir flera barn, som skola in i skolan.

Det är på sådana skäl jag yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag och afslag å utskottets betänkande.

Herr Billing: Den siste talaren sade, att det finnes hvarken rim eller reson för utskottets förslag. Jag anser, att det finnes både rim och reson, och därför skall jag för min del bedja att få yrka bifall till detsamma.

Mot utskottets förslag hafva argument hämtats från två håll, och jag skall bedja att få upptaga dem från båda hållen och tillika sedan peka på en synpunkt, som ingen af de andra talarne antydt.

Det medgafs af den förste talaren, att den ifrågasatta utgiften för staten är liten och att han icke med hänsyn till den ville yrka afslag på utskottets förslag. Därför att den är så liten för staten, kan man ju hafva skäl att rösta för utskottets förslag, då detta förslag icke har någon liten betydelse för rätt många samhällen i vårt land. Grefve Klingspor sade visserligen, att den utgift, som skulle vållas dessa små städer, vore så liten och obetydlig för dem, att den ingenting vore att fästa sig vid. Jag är alldeles öfvertygad, att om grefve Klingspor bott i en af dessa 17 städer, hade han icke sagt så, utan då hade han hört till motionärerna. Grefve

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)

Ang ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)

Klingspor säger, att det har så liten betydelse för dessa små städer. Men alla dessa små städers representanter försäkra, att det har en stor betydelse, och därför hafva de förenat sig om en gemensam motion. Jag anser, att det är i allmänhet en lätt sak att om andras utgifter säga, att de äro obetydliga, men det har större betydelse hvad vederbörande själfva i detta hänseende vittna. Jag tror icke, att de små städerna skola känna sig mycket tröstade af de två tröstegrunder, grefve Klingspor gaf dem. Den ena var, att de få terminsafgifterna, och han räknade ut, att dessa skulle gå till mycket stora belopp. Jag tror, att de komma att gå till ganska små belopp, ty när det gäller för dessa städer att bestämma terminsafgifterna för sina egna barn, komma därvid att göra sig gällande så många hänsyn, att de befriades antal blir synnerligen stort. Såsom eforus har jag haft att godkänna förslag om befrielse från terminsafgifter, och från de små städernas sida har funnits en stark tendens att försöka få vidt gående befrielse från terminsafgifterna. Jag är därför viss om att denna tröst med hänvisning till terminsafgifterna kommer i framtiden att innebära gruffigt liten realitet. Den andra tröstegrunden var, att de skulle slippa utgifter för sina flickskolor. Det kan nu så vara. Men det är icke så säkert, att icke i dessa små städer skall finnas behof och önskan att, trots att de hafva en samskola, i alla fall offra något för sina flickskolor. Ty dels kan den synpunkt göra sig gällande, som anfördes här i förmiddags, att man icke kommer att få så fullt förtroende till dessa samskolor — man kan hafva en viss förskräckelse för dem — och dels kan det vara så, att man icke anser, att flickorna i dessa skolor få tillräcklig undervisning. Man kommer således nog på många håll att få utgifter för särskild flickundervisning såsom en fortsättning eller vid sidan af samskolorna, men för dessa sina flickskolor får man icke något som helst bidrag från staten. Jag tror mig nu hafva reducerat grefve Klingspors tröstegrunder till deras rätta dimensioner.

Den andra synpunkten, som tydligen gjort mera intryck på herrarne än denna ekonomiska försäkran, att det betyder icke mycket för de små städerna, är jämförelsen med folkskolorna. I detta afseende ber jag först få säga emot herr Olof Jonsson, att hans resonemang gick många mil utöfver denna fråga, ty hans resonemang gick öfver till alla våra allmänna läroverk; då han jämförde städerna och landet och sade, att städerna borde få lika mycket bidrag till undervisningen som landet, gälde det naturligtvis alla allmänna läroverk i städerna. Hans argumentation gick således långt, långt utöfver den nu föreliggande frågan. Jag tager för alldeles afgjort, att det icke är någon af herrarne, som vill följa med honom så långt. Men det förvånar mig, att de andra reservanterna gjort jämförelse mellan samskolan och folkskolan. Med hvilket skäl göra herrarne det? Icke har i detta betänkande

samskolan fått karaktär af folkskola, utan den har fått karaktär af allmänt läroverk och har i alla afseenden räknats till denna kategori af skolor och icke till folkskolor. Samskolorna hafva ju alldeles uppenbart ställts vid sidan af realskolorna. De skola ju bereda samma kompetens som realskolorna. Hvad hafva herrarne för anledning att jämföra dem med folkskolorna, då de både i hela sin anläggning och i den kungliga propositionen ställts i paritet med realskolorna, d. v. s. med de allmänna läroverken? Jag påstår, att det är en rent godtycklig sats, hela jämförelsen med folkskolorna. Då kunna herrarne med precis samma rätt göra en jämförelse mellan realskolorna och folkskolorna. Denna jämförelse har mig veterligen aldrig någonsin förr blifvit gjord. Dessa städer, som få samskolor, hafva de icke sina folkskolor, äro de icke i afseende å folkskolorna likställda med landet? Det finnes efter min uppfattning alls icke något berättigadt i en sådan jämförelse, och jag kan icke annat än beklaga, att denna jämförelse gjorts af så mäktiga män, ty den kan komma att gågas fram en gång i framtiden såsom stöd för åsikter, hvilka åtminstone aldrig förr i Första Kammaren blifvit antydda. Jag vill för min del på det allra allvarligaste motsätta mig en sådan jämförelse både för ögonblicket och för framtiden. Nej, är det fråga om princip, som grefve Klingspor talade om, då är det icke principiellt riktigt att jämföra med folkskolorna, utan jämför då med de andra allmänna läroverken. Skulle man handla principiellt, skulle dessa små städer vara fria från att deltaga i kostnaden för de små läroverken. Det är denna princip, som ligger till grund för hela framställningen och hela systemet af de allmänna läroverken. Och när jag därför anser, att jämförelsen, som gjorts, är alldeles obefogad, principen alldeles godtyckligt uppställd, kan jag icke det minsta fästa mig vid de befarade konsekvenserna, icke på annat sätt, än om vi skola komma därhän, att alla våra allmänna läroverk skola ställas lika med folkskolorna — ty dessa samskolor äro allmänna läroverk och icke folkskolor.

Till sist skall jag bedja att få peka på en annan synpunkt, som för mig har en mycket stor betydelse, lika stor som den ekonomiska. Mine herrar, det är i allmänhet icke så roligt att vara liten, och det är ännu mindre roligt att höra till de små, när frågor afgöras med storleken såsom norm. Och normen för de allmänna läroverkens anordnande är storleken. Är man riktigt stor, ja, då får man ett högre allmänt läroverk, är man någorlunda stor, får man en realskola, är man liten, får man en samskola, och är man ännu mindre, får man ingenting. Dessa små städer hafva älskat sina läroverk och de hafva kämpat för och offrat så mycket de kunnat för sina små läroverk. Nu förlora de dem, åtminstone i den form, de önskat behålla dem, och då få de känna hela tyngden af att vara små. Tro herrarne icke, att det skall kännas

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)

Ang. ombildning af vissa läroverk till serklassiga samskolor.
(Forts.)

för dem ganska bittert, och att det skall lämna efter sig i deras sinnen ganska obehagliga minnen. Det synes mig, som om det finnes en mycket högre synpunkt än den rent ekonomiska, nämligen den, som jag vill uttrycka så: hänsyn till alla dessa små samhällens sinnen. De kunna icke komma ifrån att känna, att de blifvit hårdt behandlade. Jag vill icke klandra denna behandling — fastän jag vid alla tillfällen, då läroverksfrågan varit före, har fört småstädernas talan — jag vill icke klandra den, då jag anser, att sakens tvång nödvändiggör att beröfva dessa städer de fördelar, som de haft, men det synes mig, som om man borde göra denna förlust för dem så litet smärtsam eller, om jag så får säga, så litet retsam som möjligt. Och det kan man göra på ett enkelt och lätt sätt utan den ringaste fara, om man går deras representanters önskan till mötes och gör denna lilla afprutning från $\frac{1}{3}$ -del till $\frac{1}{4}$ -del af afgifterna. Utskottet har, jag tager för afgjort, med rätt mycken smärta ofta måst tillbakavisa alla förslag till dessa små städers fromma för öfrigt. Det har måst göra det, och jag tror, att utskottet däruti gjort rätt, men här har utskottet beslutat med en öfvervägande pluralitet utan reservation af mer än en af Andra Kammarens ledamöter att tillstyrka detta lilla tillmötesgående mot de små städerna. Det förekommer mig då, som om, då frågan för statsverket är af ingen ekonomisk betydelse, men för dessa små städer af en verklig ekonomisk betydelse och för dem kanske ännu mera af en moralisk betydelse, det förekommer mig, säger jag, som om Första Kammaren icke borde afslå utskottets förslag, utan bifalla detsamma.

Medan jag har ordet, skall jag be att få tillägga ännu en sak. Vid den uppgörelse, som kommer att ske vid omgestaltningen af de allmänna läroverken, kommer man att stöta på många förhållanden, som böra behandlas med en mjuk och vänlig hand, och det icke minst i afseende å dessa samskolor. Denna förändring kommer att på ett mycket kännbart sätt tangera många enskilda personer, enskilda intressen och kanske mångas hela ekonomiska välfärd. Här finnas i våra små städer åtskilliga flickskolor, hvilka äro t. ex. enskilda kvinnors tillhörighet. Nu komma sådana flickskolor att indragas; och de, som hafva nedlagt alla sina ekonomiska tillgångar i dessa läroverk, huru komma de att stå vid en sådan omgestaltning? Jag förstår nog, att man icke kan vid organisationer taga alltför mycken hänsyn till sådana enskilda intressen. Men jag tillåter mig ändå, medan jag har ordet i denna fråga, att uttala den innerliga önskan och förhoppningen, att man vid uppgörelser, som komma i fråga på grund af beslutet i denna punkt, måtte gå så vänligt och mjukt till väga som möjligt.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Törneblad: Det, som den näst föregående talaren sist *Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.* berörde, är otvifvelaktigt en mycket öm punkt i förslaget om samskolor, och jag kan gärna instämma med honom, att man bör taga all möjlig hänsyn, som tagas kan. Men om man ställer sig på den ståndpunkten, skulle man egentligen helt och hållet ställa sig emot samskolornas införande, åtminstone i de små städerna, och bibehålla förhållandena där, sådana de äro.

Hvad beträffar småstädernas och de smärre samhällenas utvecklingsförhållanden i framtiden, har jag fått den uppfattningen, att det varit regeringens mening att så väl som möjligt sörja för dem. Jag är icke ovan och åtskilliga af herrarne äro visst ej heller ovana att höra hvad af Riksdagen blifvit framfördt *mot* de smärre läroverkens bibehållande i de små städerna. Motståndet mot dessa smärre läroverk har utgått icke blott från andra — särskildt ekonomiska — skäl, utan därifrån, att de små läroverken hafva ofta icke kunnat hålla sig uppe på en fullt tillfredsställande nivå, därför att de varit för små. Och om man säger, att här är icke annat än en storleksfråga, kan det visserligen vara riktigt, men vi skola begagna ett annat uttryck, vi skola icke säga storlek, utan behof. Ett läroverk, af hvilket behofvet icke är så fullt konstateradt som af ett annat läroverk, har icke samma raison d'être som detta andra. Och behofvet beror på frekvensen, och frekvensen gör ock sitt till, att läroverken blifva bättre skötta och bättre utvecklade. Det är denna omständighet, som så ofta förekommit i kamrarnes diskussioner om de små läroverken, kanske mera i Andra Kammaren än i Första Kammaren. Regeringen har nu velat åt ett större antal af de små samhällena försöka bevara ett så godt läroverk som möjligt. Man kan visserligen tvista om dessa små skolors berättigande, men man kan antaga, att det skett just för att läroverken skulle kunna i en lång framtid få behålla en skolform, som de äro säkra på att kunna utveckla och som äfven är behöflig. Det är naturligt, att om den, som särskildt yttrade sig för den högre afgiften, hade bött i en af de små städerna, hade han nog icke gjort det. Detta är icke något argument, det är blott konstaterande af ett faktum, som vi många gånger haft tillfälle att här lära känna.

Hvad åter angår, att terminsafgifterna icke komma att uppgå till så stora belopp, som beräknats, så är det ju mycket möjligt, och detta skulle, såsom antydts, kunna bero därpå, att de ledande i dessa små samhällen icke taga ut för mycket eller för stora terminsafgifter, utan blifva väl mycket eftergifna. Detta är ett ytterligare skäl att höja bidraget af kommunerna från en fjärdedel till en tredjedel. För öfrigt drabba terminsafgifterna icke blott dem, som bo i staden, utan äfven den kringliggande landsbygden. Och anordnandet af dessa samskolor i vissa städer har skett med afseende icke blott på samhällena själfva, utan på den kringlig-

Aug. ombild-
ning af vissa
läroverk till
sexklassiga
samskolor.
(Forts.)

gande landsbygden, på det att dessa städer skola blifva ett slags centra för den undervisning, som man tänkt sig. De äro icke folkskolor i ordets egentliga bemärkelse, men man får icke heller jämföra dem med realskolorna, ty i dessa finnas inga flickor, och staten har icke åtagit sig att bekosta undervisningen i flickskolorna. Om än bidraget till flickskolorna varit ganska njuggt tilltaget i vissa fall och kanske så, att flickskolornas framtid varit ganska omtvistad och är ganska omtvistad ännu, så i samma stund staten åtager sig att sörja för flickornas undervisning samtidigt med gossarnas och betalar aflöningen åt lärare och lärarinnor, i samma stund har staten öfvergifvit den princip, staten uppställt för realskolan, och kan fordra större bidrag än annars. Huru stora bidragen skola vara, lämnar jag därhän. Jag erkänner, att frågan icke är så betydelsefull i det afseendet för staten; jag vet icke, om den är så betydelsefull för en del af samhällena — det känner jag icke tillräckligt — men hvad jag vet är, att om åt samhällena blir tillförsäkrad den fördel, att de få hafva samskolor för lång framtid, äro de icke ovilliga att gifva ganska afsevärda bidrag, om också icke så afsevärda som för att få kaserner, men ändå ganska afsevärda.

Hvad beträffar jämförelsen med folkskolorna och bidraget med två tredjedelar, så haltar den något. Men jag erinrar om och stryker under hvad som förut sagts, att de $\frac{2}{3}$ -delarna afse i detta fall blott begynnelselönen, under det att vid folkskolorna de afse äfven ålderstilläggen, och då blir jämförelsen mera rättvis än annars.

Jag tror för min del, att det finnes intet skäl, åtminstone intet tillräckligt, att frånga Kungl. Maj:ts förslag.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande moment i fråga om där omnämnda förutsättning yrkats: 1:o att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, och 2:o att motsvarande del af Kungl. Maj:ts förslag i ämnet skulle antagas.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad första särskilda utskottet i sitt utlåtande n:o 2 punkten 4 mom. a) hemställt i fråga om där omnämnda förutsättning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages motsvarande del af Kungl. Maj:ts förslagslag i ämnet.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)

Ja—77;

Nej—34.

Återstående delen af mom. a).

Grefve Klingspor: Då inom läroverkskommittén fråga väcktes om fattande af beslut rörande den nu föreslagna läroverksorganisationen, framställdes den tanken, när man skulle fördela läroverken i realskolor och samskolor, huru mycket hvar lärjunge borde få kosta staten, för att få utrönt, om det vore skäl uti att staten anlade ett läroverk på platsen. Man trodde då först, att hvar lärjunge borde kunna få kosta staten omkring 200 kronor. Man kom då till en beräkning af 150 lärjungar, till hvilket antal gossarne borde uppgå uti en realskola, för att kostnaderna icke väsentligt skulle öfverstiga 200 kronor pr lärjunge. När kommittén sedermera ytterligare hade begrundat denna fråga, nedsattes detta antal; och den summa, som hvarje lärjunge skall få kosta staten, blef alltså höjd. Enligt det af kommittén afgifna förslaget skulle hvar lärjunge kosta staten högst 270 kronor. Man tänkte sig nämligen, att ett fem-klassigt eller tre-klassigt läroverk, som för närvarande hade 100 lärjungar, därigenom att en klass lades till och läroverket utvecklades till en sex-klassig realskola, skulle få sitt lärjungeantal uppbringadt till minst 120, då hvar lärjunge skulle kosta staten ungefär 270 kronor. Detta af kommittén framlagda förslag blef sedan granskadt af Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t har nu föreslagit, att den nyss nämnda siffran 100 skulle något sänkas. Kungl. Maj:t har likväl icke sagt, huru långt man skulle kunna gå ned.

Inom kommittén var det två reservanter, som yrkade på att siffran 100 lärjungar i ett femklassigt läroverk såsom minimum skulle sättas ned till 75, men Kungl. Maj:t har, som sagdt, icke stannat vid någon bestämd siffra, utan har endast förklarat sig anse, att man borde kunna gå under siffran 100. Det af Kungl. Maj:t framställda förslaget skiljer sig nu så till vida från kommitténs, att Kungl. Maj:t föreslagit sex stycken läroverk flera än kommittén att ombildas till sex-klassiga realskolor. Det läroverk af dessa, som nu har det lägsta lärjungeantalet, är det i Mariestad, som räknar 75 lärjungar. Vadstena läroverk har 74 lärjungar. Hvarför skulle nu icke detta få ombildas till realskola likaväl som Mariestads läroverk. En lärjunge spelar väl nu icke en så synnerligen stor roll, i

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)

all synnerhet som Vadstena är ett gammalt läroverk, som förut har haft ända till 100 lärjungar, fastän lärjungeantalet till följd af särskilda omständigheter för ett tiotal år sedan gick ned ganska väsentligt. Antalet befinner sig emellertid nu åter i stigning, så att man torde kunna hysa förhoppning om, att det snart skall uppgå till en siffra, som väsentligen kommer att öfverstiga 75. Jag är också alldeles viss om att, därest Vadstena skulle få en sex-klassig realskola i stället för en samskola, det skulle visa sig, att denna realskola inom få år skulle komma att gå om flera af de läroverk, som nu äro föreslagna till sex-klassiga realskolor. Vadstena ligger, som herrarne nog känna, i en ganska rik bygd, och det är därifrån ganska långt till närmaste läroverk. Det närmaste är Linköping, och därjämte finnes endast ett större läroverk inom provinsen, nämligen Norrköping. Från Vadstena är det 4 à 5 mil till Linköping och 8 à 9 mil till Norrköping, och läroverken uti båda dessa städer hafva redan nu så många lärjungar, att de icke kunna taga emot några flera, åtminstone icke något väsentligt större antal. Lärjungeantalet uppgår i hvar och ett af dessa läroverk till 575 à 580.

När nu ett läroverk står så nära gränsen, som det i Vadstena gör, så vore det väl hårdt, om det icke redan från början blefve uppflyttadt till en realskola i stället för att nu ombildas till en samskola, som redan efter några år skulle komma att förändras till en sexklassig realskola. Det är rätt svårt och förenadt med ganska stora kostnader att ombilda ett fem-klassigt läroverk till en samskola, och det är jämväl förenadt med stora kostnader att sedan omändra denna samskola till en realskola. Det är därför, som sagdt, af ganska stor vikt, att detta läroverk, som nu står så nära gränsen, uppflyttas till en sex-klassig realskola.

Det är ju flera andra läroverk, som också stå rätt nära denna gräns, nämligen Sala, Södertälje och Trelleborg. Det vore ju rimligt, om äfven dessa finge följa med och blifva sex-klassiga realskolor i stället för att nu ombildas till samskolor och kanske om några år blifva realskolor. Det är, som jag förut påpekat, dyrbart och förenadt med mycket stora svårigheter både från kommunens synpunkt sedt och ur statssynpunkt att göra dessa ändringar kort efter hvarandra. Jag hoppas också, att de af herrarne, som varit emot samskoleidéen, nu skola biträda mig i det yrkande, jag har, nämligen att Vadstena fem-klassiga läroverk må förändras till en sex-klassig realskola. Jag ber alltså att få yrka på en sådan förändring i utskottets förslag.

Herr Lundberg: Då jag biträdt herr Vahlquists vid denna punkt fogade reservation, ber jag att i korthet få yrka bifall till densamma, hufvudsakligen på de skäl, herr Vahlquist i reservationen anfört. Med fästadt afseende å Vadstenas belägenhet uti en folk-

rik och burgen ort och med hänsyn därtill, att Norrköpings och Linköpings läroverk redan äro öfverbefolkade, torde man kunna antaga, att Vadstena läroverk inom kort skall komma att erhålla det antal lärjungar, som läroverkskommittén beräknat såsom erforderligt för inrättande af en realskola. Det kan ju icke nekas till, att inrättandet af samskolor innebär ett experiment, hvilket gifvetvis icke bör onödigt utsträckas. Framför allt bör det inskränkas till de samhällen, om hvilka man kan med visshet förutse, att deras läroverk icke inom några få år blifva så starkt frekventerade, att läroverken behöfva ombildas från samskolor till särskolor för gossar och flickor. Den föredragande departementschefen har i den kungl. propositionen framhållit de stora olägenheter, som skulle blifva förenade med en sådan ombildning. Och då nu Vadstena hör till de samhällen, om hvilkas läroverk man icke kan förvänta, att de fortfarande skola stå kvar så lågt, som de nu göra — hvadan det torde vara att befara, att, därest man nu där inrättar samskola, densamma snart behöfver upplösas i skilda skolor — så synes det mig vara skäl att i Vadstena nu icke införa samskola. På nu anförda grunder yrkar jag bifall till reservationen och att således Vadstena femklassiga läroverk må ombildas till realskola.

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)

Herr Annerstedt: Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet antyde uti det anförande, som han i början af aftonens plenum höll, att den gräns, som skulle dragas i fråga om lärjungeantalet för afgörande af frågan, huruvida ett läroverk skulle blifva realskola eller samskola, af honom redan blifvit nedflyttad under hvad kommitterade föreslagit. Efter den af honom dragna gränsen är det sex läroverk, som skola blifva realskolor, hvilka af kommitterade föreslagits till samskolor. Han har således redan gått ganska långt i nedsättning af gränsen. Det ligger nu i öppen dag, att, så fort man vill uppställa en gräns, det skall falla några nära gränsen. Man kan därför i förevarande fall, man må draga gränsen hvar som helst, icke undvika, att icke några ligga mycket nära den antagna gränsen. Men att öfverskrida denna gräns torde vara förenadt med olägenhet. Ty det är alldeles gifvet, att, om jag afviker från den först uppställda regeln och gör ett undantag, jag sannolikt icke kan stanna därvid, utan måste gå längre. Ungefär samma skäl, som nu i denna punkt kunna tala för Vadstena, komma med all säkerhet att anföras i mom. b för Sala och Södertälje och i mom. c för Trelleborg. Kammarrens ledamöter kunna således lätteligen finna, att ett bifall till reservationen i denna punkt förmodligen skall föra med sig, att till det antal realskolor, som den kungl. propositionen innehåller, skulle komma åtminstone ytterligare fyra.

Kan det nu vara skäl att utöka antalet realskolor utöfver hvad Kungl. Maj:t föreslagit? Jag föreställer mig, att det därtill knap-

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)

past kan finnas anledning, utan redan med den af Kungl. Maj:t bestämda gränsen torde antalet lärjungar uti realskolorna understundom blifva det minsta, som gärna kan berättiga till inrättande af en dylik skola utan att omkostnaderna för hvarje särskild elev blifva alltför höga. Och man bör väl äfven vid denna organisation taga någon hänsyn till kostnaderna. Det kan ju icke vara en lämplig användning utaf statens medel att inrätta anstalter, hvilkas anordnande, låt vara till ett nyttigt ändamål, dock blir dyrbarare än hvad som kan anses vara skäligt. Det är ju för öfrigt uppenbart, att den omständigheten, att en ort i stället för en realskola får en samskola, icke innebär någon omöjlighet för barnen å denna ort att erhålla den bildning, som realskolan medgifver. Ty samskolan skall ju efter det kungl. förslaget inrättas så, att den ger precis samma undervisning och precis samma kompetens som realskolan. Därutaf synes mig också följa, att den åsikt, som den föregående talaren uttalade, att inrättandet af en samskola i Vadstena skulle föranleda, att lärjungeantalet i de lägre klasserna blefve ökad vid de högre läroverken i Linköping och Norrköping, knappast kan vara riktig. Ty äfven om en samskola inrättas i Vadstena, skola väl lärjungarna från den orten gå i denna skola i de sex första klasserna eller, om de vilja öfvergå till gymnasium, först efter afslutad femte klass öfvergå till Linköping eller Norrköping.

Det förefaller mig således, som om försiktigheten skulle bjuda att stanna vid den gräns, som Kungl. Maj:t föreslagit. Det är visserligen sant, att Vadstena nu för ögonblicket står ganska nära gränsen. Den föregående talaren påstod också, att det icke skulle kunna dröja länge, förrän utvecklingen hunnit därhän, att man måste där införa en realskola. Det torde dock vara skäl uti att man afvaktar, huru denna utveckling verkligen kommer att bli under den närmaste tiden, och huruvida de förhoppningar, som uttalats rörande Vadstena, verkligen komma att gå i uppfyllelse. Först sedan detta visat sig vara fallet, torde det vara tid att göra en sådan förändring.

Det har sagts, att förändringen från samskola till realskola skulle vara förenad med stora svårigheter. Att några olägenheter komma att följa af en sådan förändring, är gifvet; dock torde de ej böra öfverdrivas, ity att vid inrättandet af samskolor torde kunna uppställas det villkor, att de yngsta lärarinnorna i händelse af en förändring af läroverkets organisation skola vara skyldiga att tjänstgöra vid annat läroverk, och med detta förbehåll torde en förändring af samskolor till realskolor i framtiden icke möta några oöfvervinneliga svårigheter.

Jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Grefve Klingspor: Den föregående högt ärade talaren nämnde i sitt anförande, att man skall taga hänsyn till utgifterna och att man just därför icke skall låta Vadstena få en sex-klassig realskola. För en liten stund sedan tog den högt ärade talaren dock icke hänsyn till utgifterna, då han ville, att staten skulle bidra med tre fjärdedelar, eller, rättare sagdt, kommunerna endast med en fjärdedel till samskolorna. Detta är ju icke fullt konsekvent. Det vore ju en helt obetydlig utgift för staten att uppflytta denna Vadstena skola till en sexklassig realskola, en utgift, som är försvinnande liten i jämförelse med den, som man åsamkar staten genom att tillåta, att alla samskolor skola få ett bidrag af statsmedel af tre fjärdedelar i stället för två tredjedelar. Då herrarna nu varit så välvilliga emot en del mindre kommuner för en stund sedan, antager jag, att samma välvilja nu skall komma Vadstena till del i dess önskan.

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)

Den ärade talaren ordade också om, att man icke skall öfverskrida den gräns, som Kungl. Maj:t satt. Jag skall dock be att få fästa den högt ärade talarens uppmärksamhet på att Kungl. Maj:t icke alls satt någon gräns. Några reservanter inom kommittén hafva föreslagit, att gränsen skulle sättas till 75 i stället för till 100, men Kungl. Maj:t har särskildt betonat, att han icke godkänt denna gräns, utan att Kungl. Maj:t velat gå nedanför 100 så långt, som det kan vara lämpligt. Talet om att öfverskrida gränsen kan alltså icke vara fullt riktigt.

Ett bifall till mitt yrkande kan icke heller på något sätt störa förslaget i dess helhet. Om herrarna medgifva, att Vadstena läroverk får ombildas till en sex-klassig realskola, så är hela skillnaden den, att det skulle komma att kosta staten några tusen kronor mer, än om där inrättades en samskola.

Jag ber att fortfarande få yrka bifall till reservationen.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande del af momentet a) yrkats: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas, och 2:o) af grefve *Klingspor*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i hans vidkommande denna del af momentet afgifna reservation.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som beträffande den af kammaren ännu icke afgjorda delen af punkten 4 mom. a) i första särskilda utskottets utlåtande n:o 2 bifaller hvad utskottet hemställt, röstar

Ja;

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i grefve Kling-spors vidkommande denna del af momentet afgifna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—80.

Nej—27.

Mom. b).

Utskottet hade i detta moment hemställt, att Riksdagen med afslag å herr Lundells motion och herr Brocks m. fl:s motion n:o 234 i hvad de rörde läroverket i Sala och pedagogien i Södertälje, samt å herrar Ekdahls och Lundbergs motion, måtte med anledning af Kungl. Maj:ts proposition samt herr Brocks m. fl:s motion n:o 192 besluta, att det treklassiga läroverket i Sala och den tvåklassiga pedagogien i Södertälje ombildas till sexklassiga samskolor under den i mom. a) angifna förutsättning.

Vid förevarande moment hade herr *Lundberg*, med instämmande af herrar *Nyström*, *J. Persson*, *Dahn* och *Vahlquist*, i afgifven reservation hemställt, att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts framställning, att det treklassiga läroverket i Sala och den tvåklassiga pedagogien i Södertälje må ombildas till samskolor, måtte besluta, att samma läroverk och pedagogi må utvidgas till af staten bekostade realskolor för gossar.

Herr *Nyström*, *Johan Fredrik*: Då jag antecknat mig såsom reservant i denna punkt, skall jag anhålla att med ett par ord få tillstyrka reservationen. Enligt min åsikt finnes det ej så starka skäl förebragta för någon reservation som för denna. Man kan för Södertälje och Sala använda alldeles samma skäl, som Kungl. Maj:t själf angifvit i fråga om Oskarshamn. Kungl. Maj:t har föreslagit, att Oskarshamn skall få realskola, för det första därför, att staden har ett jämförelsevis stort invånareantal, för det andra därför, att den är i rask utveckling, och för det tredje därför, att skolan därstädes har 90 lärjungar. Men om man nu ser efter, hur det förhåller sig i dessa tre afseenden med Södertälje och Sala, så finner man, att medan Oskarshamn har 7,400 invånare, har Södertälje 8,700 och Sala 7,200 — således endast 200 invånare mindre än Oskarshamn. Man kan således med samma skäl om dessa städer säga, att de äro ganska stora — den ena är t. o. m.

större än Oskarshamn. Det andra argumentet var, att Oskarshamn synes vara stad i snabb utveckling. Huru förhåller det sig då med den saken i fråga om Södertälje och Sala? Under de sista 22 åren har Oskarshamn ökat med 1,967 och Sala med 2,328 samt Södertälje med 5,136 invånare. Alltså hvad utvecklingen vidkommer, så står Oskarshamn lägst. Det tredje skälet var, att i Oskarshamn fanns höstterminen 1903 89 lärjungar. I det stycket medgifver jag, att Oskarshamn är litet bättre än de båda andra städerna, ty Sala har 74 och Södertälje 79 lärjungar; alltså är nämnda skäl till viss oförfördel för dessa städer, i det att de hafva respektive 10 à 15 lärjungar mindre än Oskarshamn. Men här finnes en förmildrande omständighet, och det är den, att medan Oskarshamn har ett femklassigt läroverk, som har haft ordinarie lärare på stat, så hafva både Sala och Södertälje under de sista åren haft treklassiga pedagogier med lärare på extra stat, således en lärare det ena året och en annan det andra, hvilket menligt inverkar på undervisningen och väsentligt bidragit till att lärjungarnes antal sjunkit. Jag menar således, att siffrorna 74 och 79, då de gälla skolorna i Sala och Södertälje, i verkligheten äro något mer än siffran 89, då det gäller Oskarshamn. Jag har ju ingenting emot, att Oskarshamn får femklassigt läroverk, och har röstat därför, men jag anhåller, att på grund af de skäl, som Kungl. Maj:t själf anført för Oskarshamn, också dessa båda städer måtte få realskolor och icke samskolor.

Jag får därför tillstyrka reservationen.

Herr Annerstedt: Till en början vill jag mot den siste talar-
 ren åberopa det skäl, som han anført till förmån för sitt förslag. Han yttrade, att han ville åberopa, att för närvarande har Oskarshamn femklassigt läroverk, under det att Sala och Södertälje hafva — Sala ett treklassigt läroverk och Södertälje en tvåklassig pedagogi. Mig förefaller det vara en omständighet, som talar till förmån för Kungl. Maj:ts förslag, att Oskarshamn redan har en femklassig skola, och att således denna endast behöfver kompletteras för att blifva en realskola, under det att både Sala och Södertälje för närvarande endast hafva helt små läroverk. Det ligger således nära till hands att göra den skillnad, som Kungl. Maj:t i detta fall gjort. Den siste talaren medgaf också, att om man fäste sig vid lärjungeantalet, så skulle det finnas anledning till den skillnad, som Kungl. Maj:t gjort. Efter de grunder, som Kungl. Maj:t uppställt, så är det uppenbart, att Kungl. Maj:t ej kunnat komma till annat resultat, än som skett. Då nu ställningen är den, att Första Kammaren redan visat sig dela Kungl. Maj:ts uppfattning i fråga om läroverket i Vadstena, hvars vänner — jag är alldeles förvissad därom — nog anse detta läroverk vara fullt ut lika berättigadt till uppflyttning till realskola, som vännerna till Sala och Södertälje

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
 (Forts.)

Ang. ombildning af vissa läroverk till sexklassiga samskolor.
(Forts.)

anse i fråga om dessa städers läroverk, kan jag inskränka mig till att yrka, att Första Kammaren måtte i moment b) fastställa den ståndpunkt, som den intagit i moment a) och således bifalla utskottets förslag.

Herr Ekdahl: Då jag i denna fråga väckt motion, så ber jag att få säga några ord. Mot den ärade ordföranden i utskottet ber jag att få erinra, att medan Oskarshamn har haft ett femklassigt läroverk, som bekostats af staten, så ha Sala och Södertälje under en lång följd af år äfven haft femklassiga läroverk, men med den skillnad, att Oskarshamn har fått sina lärares aflöning af staten, medan de två andra städerna själfva fått aflöna 2 resp. 3 lärare. Och detta hafva dessa städer gjort för att, då en ny organisation af läroverken skulle komma i fråga, de skulle kunna blifva berättigade att komma i samma förhållande som andra därmed jämförliga städer. Jag vill erinra, att det i hela Sveriges rike icke finnes en stad med den folkmängd, som Södertälje har, som icke har ett fullständigt läroverk. Atminstone finnes det icke en sådan stad, som icke har ett sexklassigt realläroverk. Det är sorgligt, att icke Södertälje skall komma i åtnjutande af samma förmån, och för stadens invånare är det beslut, som Riksdagen synes komma att fatta, mycket tungt. Jag inser mycket väl, att det icke lönar sig att begära votering i denna sak, då frågan om läroverket i Vadstena nyss fallit, men då i allt fall förslag blifvit väckt om bifall till reservationen, skall jag be att få instämma däri.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes jämlikt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till utskottets i afseende å föreliggande moment gjorda hemställan samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr Lundberg vid momentet afgifna reservation; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. c)—h).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

Mom. a).

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b).

Kungl. Maj:t hade föreslaget Riksdagen att medgifva, att det treklassiga läroverket i Vimmerby indroges.

I anledning af detta förslag hade inom kamrarne följande yrkande gjorts:

af herr *C. Cedercrantz m. fl.* (motion n:o 51 i Första Kammararen) och herrar *Å. H. Hammarskjöld* och *B. Lindgren* (motion n:o 197 i Andra Kammararen) i likalydande motioner:

att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts framställning om indragning af läroverket i Vimmerby, ville besluta, att detta läroverk i likhet med flera andra föreslagna måtte ombildas till 6-klassig samskola.

*Ifrågasatt in
dragning af
läroverket i
Vimmerby.*

Utskottet hade på anförda grunder hemställt, att Riksdagen, med afslag å herr Cedercrantz m. fl:s samt å herrar Hammarskjölds och Lindgrens motioner, måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag, att det treklassiga läroverket i Vimmerby indrages.

Vid förevarande moment hade afgifvits reservation af herr *Redelius*, som hemställt, att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts förslag och å utskottets hemställan, behagade bifalla herr Cedercrantz' m. fl:s samt herrar Hammarskjölds och Lindgrens motioner och medgifva, att statens treklassiga läroverk i Vimmerby ombildas till sexklassig samskola på samma villkor, som bestämmas för öfriga statens samskolor.

Herr Cedercrantz: Den hemställan, som utskottet här gjort, öfverensstämmer med Kungl. Maj:ts proposition och med läroverkskommitténs betänkande, så Vimmerby läroverk har nog fruktansvärda auktoriteter mot sig i denna fråga. Om jag det oaktadt tillåtit mig att motionera om afslag å Kungl. Maj:ts proposition i denna punkt och om bibehållande af läroverket i Vimmerby och dess ombildning till samskola, så beror detta därpå, att jag med bästa vilja ej kunnat frigöra mig från den uppfattning, att vid behandlingen af frågan om läroverkets i Vimmerby vara eller icke vara vissa omständigheter, som tydligt och klart tala mot dess indragning, icke blifvit tillbörligt beaktade, att de principer, som i allmänhet varit bestämmande för läroverkens organisation, icke blifvit fullt konsekvent tillämpade i fråga om Vimmerby läroverk, att detta läroverk har minst lika berättigade anspråk på att fortfarande få existera som en hel del andra läroverk, hvilkas indragning icke ifrågasatts. Herrarne ha här i dag hört talas om och känna för öfrigt redan förut till, att i fråga om läroverkens indelning i grupper i och för indragning eller ombildning ett afgörande inflytande tillerkänts det nuvarande lärjungeantalet. Läroverkskommittén har i detta afseende uppställt den regel, att läroverk, som har eller synes kunna påräkna ett antal af minst 50 intill 100 gossar i 5 klasser, skall ombildas till sexklassig samskola, och att läroverk, som icke har eller synes kunna påräkna minst 50 lärjungar i 5 klasser, skall indragas. Det kan därför vara af intresse att först och främst se

*Ifrågasatt in-
dragning af
läroverket i
Vimmerby.*
(Forts.)

till, huru det förhåller sig med Vimmerby läroverk i detta afseende. Jag ber då att få nämna, att läroverket i Vimmerby varit treklassigt från år 1858 till år 1900. Under 1880- och 1890-talen hade det i medeltal närmare 32 lärjungar, hvilket motsvarar ett lärjungeantal af 53 stycken i ett femklassigt läroverk. Sedan år 1900 en fjärde klass tillagts, hade läroverket under läsåret 1900—1901 41 lärjungar. År 1901 på hösten blef det femklassigt. Den terminen hade det 57 lärjungar. Vårterminen år 1902 hade det 59 och under de 4 följande terminerna har det haft 67 lärjungar. Häraf framgår, att Vimmerby i afseende å lärjungeantalet betydligt öfverskridit det fastställda minimum af 50 lärjungar. Det har sagts i utskottsbetänkandet och framhölls äfven för en stund sedan af utskottets ärade ordförande, att när man skall draga en sådan gräns som nu ifrågavarande, så är det alltid en del, som komma att stå på eller omedelbart intill gränsen, och dessa blifva missbelåtna, om de ej komma upp i den högre kategorien. Men jag hemställer till herrarne, om man, med fästad afseende å de siffror, som nyss angifvits, kan säga, att Vimmerby står på eller nära gränsen. Lärjungeantalet är 67; d. v. s. Vimmerby har med mer än 30 % öfverskridit gränsen. Då kan man väl svårligen säga, att det står *på* eller *nära intill* gränsen. Jag skall i detta sammanhang be att få nämna några ord om de andra läroverken, som jämte Vimmerby äro ifrågasatta att indragas. Det är de treklassiga läroverken i Marstrand, Söderköping och Sölvesborg, den tvåklassiga pedagogien i Nora och den enklassiga pedagogien i Simrishamn. Bland dessa är det Söderköping, som har de flesta lärjungarna, och det hade höstterminen 1901 i 5 klasser 39 lärjungar; de andra hafva ett mindre antal. Det, som kommer Vimmerby närmast af dessa dömda läroverk, är således läroverket i Söderköping med 39 lärjungar, under det Vimmerby har 67. Det synes mig, att man, när man skulle sätta gränsen, bort sätta den mellan Söderköping och Vimmerby. Men hvilken rimlig anledning man haft att taga ett språng från 67 till 39 för att få med Vimmerby i denna olyckliga kategori, det har jag svårt att förstå. Som herrarne finna, hör Vimmerby ej alls till denna kategori, utan står ofantligt mycket framför de andra läroverken i densamma. Jag skall nu be att få nämna några siffror angående närmast högre kategori, d. v. s. angående de skolor, som äro ifrågasatta att ombildas till sexklassiga samskolor, och detta för att herrarne skola se, att dit hör Vimmerby hemma. Jag skall icke trötta herrarne med många siffror; jag skall endast tala om läroverken i Askersund och Ängelholm, Falköping och Sala. Dessa äro ifrågasatta att ombildas till samskolor, och detta har af Första Kammaren i dag beslutats. Askersunds läroverk hade höstterminen 1901 68 och vårterminen 1903 66 lärjungar; det har sålunda minskats med 2 lärjungar under den tiden. Under samma tid har Vimmerby läroverk ökat

från 57 till 67, d. v. s. det har ökats med 10 lärjungar, under det att Askersunds minskats med 2, och vid jämförelsetidens slut, d. v. s. år 1903, hade Vimmerby läroverk 1 lärjunge mer än Askersunds. Ängelholms läroverk hade höstterminen 1901 56 lärjungar, medan Vimmerby hade 57, och vårterminen 1903 hade Ängelholms 62 och Vimmerby 67, d. v. s. Ängelholms läroverk hade mindre än Vimmerby läroverk både 1901 och 1903. Men det oaktadt har Ängelholm nu fått förmånen att få samskola — en förmån, som nekats Vimmerby, hvilket likväl absolut står framför Ängelholm i fråga om dessa, om jag så må säga, kompetensvillkor. Falköpings läroverk har från år 1901 till år 1903 gått ned från 67 till 66 lärjungar och har således år 1903 mindre antal lärjungar än Vimmerby. I Sala har lärjungeantalet likaledes minskats från 70 till 69, men Sala läroverk har således i alla fall 2 lärjungar mer än Vimmerby. Af dessa fyra läroverk, hvilka samtliga skola ombildas till samskolor, är det således tre, som hafva mindre lärjungeantal än Vimmerby läroverk, och tre, hvilkas lärjungeantal minskats från år 1901 till år 1903, under det lärjungarnes antal vid Vimmerby läroverk under samma tid ökats med 10. Under dessa förhållanden är det svårt att förstå, hvarför ej Vimmerby kunnat få vara med bland de städer, som skulle få sina läroverk ombildade till samskolor. Lärjungeantalet har icke blott uppnått minimum, utan öfverskridit det med mer än 30 %; läroverket står ofantligt långt framför dem, som äro ämnade att tillsammans med Vimmerby indragas, det kan fullt mäta sig med vissa af dem, som nu skola ombildas till samskolor och står t. o. m. framför ett och annat af dessa.

Nu har utskottet sagt härom: »äfvén om någon tvekan kunde råda särskildt med afseende på läroverket i Vimmerby». Utskottet har således verkligen känt tvekan i afseende å detta läroverk, oaktadt Kungl. Maj:t redan förut dömt det till indragning. Jag beklagar, att utskottet ej tvekat litet längre, ty hade utskottet gjort det, så är det ej osannolikt, att det kommit till ett annat resultat än det gjort. Och så anför utskottet de skäl det haft att, oaktadt anledning till tvekan förefunnits, placera Vimmerby läroverk bland de lifdömda läroverken. Utskottet säger härom, att det vill »gent emot motionärernas framställningar anföra, att det torde vara försiktigast att räkna med faktiska förhållanden, iakttagna under en längre tid, och ej med utvecklingsmöjligheter, vore de än för närvarande ganska lofvande». Men det är just med »faktiska förhållanden, iakttagna under en längre tid», som jag nu har underhållit herrarne. Jag har sagt, att under 1880- och 1890-talen, sålunda under en tidrymd af ett par decennier, Vimmerby läroverk kunnat uppvisa i medeltal 31,8 lärjungar, hvilket motsvarar 53 lärjungar i ett femklassigt läroverk. Vimmerby läroverk har således efter denna beräkning under ett 20-tal år haft mer än minimum. Att

Ifrågasatt indragning af läroverket i Vimmerby.
(Forts.)

*Ifrågasatt in-
dragning af
läroverket i
Vimmerby.*
(Forts.)

det är anledning tro, att de där utvecklingsmöjligheterna verkligen förefinnas och kunna realiseras, det bör man kunna finna däraf, att efter 20-års-periodens slut läroverket alltjämt gått framåt: från 53 till 67 lärjungar. Att utvecklingsmöjligheter finnas, framgår också af de framsteg, som Vimmerby stad gjort, och det finnes ej någon anledning att antaga, att denna utveckling skall afstanna eller gå tillbaka — tvärtom. Befolkningen i Vimmerby har under den sista 5-års perioden ökats med omkring 6 %. Värmågan har stigit, hvilket bland annat inses däraf, att antalet bevilningskronor under perioden 1898—1902 ökats med 44 %. Genom östra centralbanan har Vimmerby fått beröring med den rika östgötabygden, och för närvarande håller man på med att bygga en järnväg, som kommer att sätta Vimmerby i närmare förbindelse med trakterna i öster och med hamn vid Östersjön. Direkta järnvägskommunikationer finnas nu åt norr och söder; österut är, såsom nyss nämnts, en järnväg under byggnad, och jag antager, att det endast är en tidsfråga, när det blir järnväg åt väster också. Det förefaller mig alltså, som om utskottets nyss anförda skäl ej betyder så mycket.

Vidare säger utskottet: »Ej heller synes en indragning af de ifrågavarande läroverken böra utgöra en så allvarlig olägenhet i i våra dagar, då de bekväma kommunikationsförhållandena sätta de olika orterna i mycket nära förbindelse med hvarandra». Det vill säga, att Vimmerby-borna skulle hafva så lätt att med järnväg komma till ställen, där det finnes läroverk. Det är väl det här afsedda skälet. Och detta är väl, om jag förstår utskottet rätt, dess kardinalskäl. Då kanske det kan intressera herrarne att höra, hvilken uppfattning utskottet haft om kommunikationsförhållandena, när fråga varit om andra läroverk. Jag tager våra gamla bekanta Askersund, Ängelholm, Falköping och Sala, hvilka samtliga genom Första Kammarrens beslut äro ämnade att fördes med samskolor, något, som Vimmerby vill hafva, men ej tyckes få. Vimmerby har 83 kilometer till Eksjö, 86 till Oskarshamn, 91 till Västervik och 101 till Linköping. Det närmaste läroverket är således Eksjö, dit afståndet är 83 kilometer. Askersund har 45 kilometer till Örebro och 87 till Vadstena, Ängelholm har 27 kilometer till Hälsingborg, 49 till Landskrona och 66 till Halmstad, d. v. s. icke hälften så långt till närmaste läroverk som Vimmerby, Falköping har 31 kilometer till Sköfde, 43 till Skara, 65 till Lidköping, 68 till Alingsås och 69 till Jönköping — alla dessa afstånd äro ju betydligt mindre än de för Vimmerby angifna —, och Sala har 38 kilometer till Västerås, 68 till Uppsala och 105 till Gäfle. Det vill säga: det anses öfverflödigt att hafva samskola i Vimmerby, därför att Vimmerby har 83 kilometer till Eksjö, men Askersund skall få samskola, oaktadt denna stad icke har mera än 45 kilometer till Örebro, Ängelholm med allenast 27 kilometer till Hälsing-

borg och Falköping med 31 kilometer till Sköfde o. s. v. Det där är en inkonsekvens, som jag har mycket svårt att förklara. Detta var utskottets andra skäl. Och några flera skäl finnas ej, såvidt jag kan se.

Sedan säger utskottet helt trösterikt: »Dessutom står kommunerna den utvägen öppen att söka statsbidrag till upprättande af kommunala samskolor, hvilka, enligt hvad departementschefen uttalat, kunna komma i åtnjutande af statsunderstöd». Ja, det är visserligen en tröst, men en ganska klen sådan, om man har rättighet att komma i åtnjutande af den fördelen att hafva en stats-samskola, hvilket jag icke kan komma ifrån, att Vimmerby verkligen har.

De skäl, som utskottet anfört, hafva åtminstone icke kunnat öfvertyga mig, och jag hemställer, om herrarne känna sig öfvertygade af dem. Icke heller kan jag i det anförande, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet haft vid detta ärendes föredragning inför Kungl. Maj:t, finna någon uppfattning, med hvilken inrättande af en samskola i Vimmerby skulle komma konflikt. Tvärtom. Herr statsrådets resonemang, så vidt det rör förevarande fråga, utmynnar väl egentligen i följande uttalande: »Statens plikt att uppehålla ett läroverk är ej beroende af ett samhälles större eller mindre ekonomiska bärkraft, utan väsentligen därpå, om för ett sådant kan påräknas ett tillräckligt antal lärjungar». Jag anser mig hafva visat, att i Vimmerby läroverk kan påräknas tillräckligt antal lärjungar och jag har därvid följt den metod utskottet själf rekommenderat, d. v. s. tagit i betraktande ej blott nutida förhållanden, utan förhållanden, som sträcka sig längre tillbaka i tiden. Med tillämpning af herr statsrådets uppfattning lär staten då också vara pliktig att underhålla en samskola i Vimmerby.

Ja, dessa äro mina skäl, mina skäl af mera objektiv natur. Det finnes ytterligare ett annat skäl, som nog icke är så starkt, att det i och för sig är afgörande, men som dock icke är utan sin betydelse och sin mycket stora betydelse, när det finnes så många goda skäl för öfrigt. Det är häfdens rätt. Vimmerby läroverk existerade redan år 1604, mine herrar! Det läroverket har genomkämpat många svåra tider, som hvilat öfver vårt land sedan dess, det har under århundraden troget och ärligt verkat i kulturens tjänst, och nu vill man med ens utplåna det ur Sveriges kulturhistoria, oakadt det har alla betingelser att alltjämt kunna väl fylla sin uppgift. Herrarne må ej undra på att nere i de bygderna det kännes bittert, att en dylik åtgärd blifvit ifrågasatt, och bitterheten minskas ej därigenom, att den åtgärden skulle innebära en orättvisa.

Jag förstår nog, att utsikterna för Vimmerby ej äro stora, oakadt de till dess förmån anförda skälen äro goda. Jag har

*Ifrågasatt in-
dragning af
läroverket i
Vimmerby.
(Forts.)*

*Ifrågasatt in-
dragning af
läroverket i
Vimmerby.*
(Forts.)

emellertid varit angelägen att fästa kammarens uppmärksamhet på den ställning, i hvilken Vimmerby läroverk befinner sig, och jag vore tacksam, om herrarne ville behjerta den. Någon rubbning i det af Kungl. Maj:t föreslagna systemet skulle icke åstadkommas genom ett nu fattadt belut om Vimmerby läroverks ombildning till samskola. Då icke heller ur den synpunkten någon olägenhet förefinnes, får jag nu, med anslutning till den af herr Redelius afgifna reservation och under åberopande af min i ämnet afgifna motion, hemställa, att kammaren ville, med afslag å Kungl. Maj:ts proposition och utskottets hemställan i denna punkt, för sin del besluta, att läroverket i Vimmerby skall bibehållas och ombildas till en 6-klassig samskola, med de villkor i öfrigt, som Kungl. Maj:t i fråga om samskolor föreslagit och Riksdagen kan komma att besluta.

Herr von Stapelmohr: Frågan om indragning af småläroverken är obestriddigen af mycket ömtålig art, och det är nog så som den siste talaren anmärkte, att det säkert kommer att kännas bittert för de små samhällen, som fått domen om reduktion öfver sig, att se sig beröfvade undervisningsanstalter, som de haft lång tid och haft gagn af för sin ungdoms utbildning. Men man får väl icke alldeles förbise, att, då staten söker omdana sitt undervisningsväsen delvis efter nya former, delvis med nya uppgifter, staten har skyldighet att tillse, att de kostnader, som nedläggas på undervisningen, få ett motsvarande resultat. Det är mycket svårt att finna allmängiltiga grunder för uppdragande af den gräns för statens ekonomiska intresse, som icke må öfverskridas. Ty förhållandena, som härvid kunna göra sig gällande, äro olika på olika orter, och det är vanskligt att på ett fullt rättvist sätt mot hvarandra väga dessa förhållanden. En grund för bestämmandet af denna gräns finnes emellertid, som — äfven om den kan lämna skäl till anmärkningar — dock är ganska användbar, och det är elevantalet i småstädernas skolor. Kommittén har använt denna grund och föreslagit siffran 50 såsom gränsskillnad emellan två kategorier af läroverk, nämligen de, som skola indragas, och de, som skola utbildas till samskolor. Kommittén har härvid tänkt sig, att de läroverk, som hade eller kunde påräkna att hafva 50 elever, skulle utbildas till samskolor, men att de, som hade mindre elevantal, skulle indragas, därför att ett så lågt elevantal icke ansåges fylla det antal elever i hvarje klass, som erfordras för att fullt utnyttja lärarekrafterna. Kungl. Maj:t har också följt kommittén härutinnan. För att få en tillförlitlig beräkning af elevantalet har det varit nödvändigt att låta undersökningarna sträcka sig öfver en längre tid, som varit densamma för alla läroverk, så att man däraf skulle kunna finna, huruvida elevantalet verkligen är konstant, och kunna bedöma, hvilketdera läroverket skulle läm

nas företråde framför det andra. Vid beräkningen af elevantalet i Vimmerby har liksom för de andra tagits tiden 1891—1900. Då ställer sig saken så — såsom förut nämnts — att Vimmerby läroverk haft i medeltal 31,8 lärjungar för år. År 1901 utvidgades läroverket med en femte klass på stadens bekostnad, och sedan dess har verkligen elevantalet stigit till 65 höstterminen 1903. Men dessa två å tre år utgöra en för kort tid för att därpå må kunna byggas några bestämda beräkningar, huruvida detta elevantal kan blifva så konstant, att det kan finnas något berättigadt kraf på att staten skall träda emellan och utvidga läroverket till en samskola.

*Ifrågasatt in-
dragning af
läroverket i
Vimmerby.
(Forts.)*

Det är också att märka, att vid de smärre läroverken lärjungeantalet i de lägre klasserna är betydligt större än i de högre, hvilket tyder därpå, att afgången från de lägre klasserna är ganska stor och att endast ett mindre antal fortsätter i de högre klasserna, hvadan icke heller kan antagas, att dessa senare skola få ett elevantal motsvarande det, som för en samskola beräknas.

Vid beräkningen af elevantalet i de särskilda klasserna i samskolan har antagits, att halfva antalet skulle komma att utgöras af flickor. Men in fråga om Vimmerby har jag icke i handlingarna funnit någon uppgift om att där finnes någon flickskola, hvadan det saknas grund för antagande, att elevantalet i en blifvande samskola därstädes skulle komma att uppgå till det beräknade medeltalet eller 20 i hvar klass eller för sex klasser 120.

Det finnes, såsom utskottet också erkänner, ganska talande skäl för att Vimmerby läroverk skulle bibehållas och utvidgas till en samskola. Men det är, synes mig, icke tillrådligt, att Riksdagen nu fattar beslut därom. Ty ett beslut i den riktningen skulle leda till att, om de andra småstäderna, öfver hvilkas läroverk indragningsdomen är fälld, till en annan Riksdag komme med framställningar — antingen i motionsväg eller på annat sätt — att få sina läroverk utvidgade till samskolor, och de kanske kunde framvisa lika högt elevantal som Vimmerby, de också borde få sina önskingar bifallna. Och det är icke så svårt att pressa upp elevantalet i småläroverken, om man nämligen — såsom det läser skett på sina ställen — låter en del af folkskolans elever komma in i första klassen för att sedan gå ut igen efter ett eller annat år.

Af dessa skäl hemställer jag, att Första Kammaren måtte bifalla utskottets förslag.

Herr Annerstedt: Då den förste talaren sökte ådagalägga, att Kungl. Maj:ts förslag in fråga om Vimmerby icke skulle stå in öfverensstämmelse med de af Kungl. Maj:t uppgifna grunderna, skall jag tillåta mig att lägga några ord till hvad den siste talaren yttrade.

Om man går till den kungl. propositionen, så finner man där på sidan 290 under rubrik »Jämförande öfversikt af den nuva-

*Ifrågasatt in-
dragning af
läroverket i
Vimmerby.
(Forts.)*

rande lärarestaten, den för år 1905 föreslagna och den för tiden efter den nya organisationens genomförande föreslagna» en tabell, som med ordningsnummer 4 angifver de »till indragning föreslagna läroverk». Se vi närmare på denna tabell, så finna vi där en kolumn, som angifver: »medeltal lärjungar höstterminerna 1899—1903 i statens klasser» och en kolumn, som angifver »lärjungarnas antal höstterminen 1903 i statens klasser». För Vimmerby utgöra dessa siffror i första kolumnen 41 och i andra kolumnen 46. Häraf finner man således, att båda dessa siffror äro lägre än den siffra, 50, som Kungl. Maj:t antagit såsom gräns för samskolors inrättande.

Nu är det visserligen sant, att den förste talaren till detta elevantal lade det antal, som fanns, icke i de af staten underhållna klasserna, utan i andra klasser, som staden bekostat. Ja, detta kan ju visserligen åberopas, men det kan icke åberopas för att styrka det påståendet, att Kungl. Maj:t i detta fall icke skulle hafva följt de grunder, som Kungl. Maj:t angifvit. Att Vimmerby således icke skulle hafva blifvit behandladt på samma sätt som alla andra städer, tror jag icke är bevisadt och tror jag icke kan bevisas. Vimmerby uppfyller icke det mått, som Kungl. Maj:t uppställt såsom villkor för samskolas inrättande. Den tabell jag nyss åberopade öfverensstämmer fullkomligt med den i läroverkskommitténs betänkande intagna tabell 7, som upptager antalet elever vid läroverken i olika städer. Där uppgifves för Vimmerby såsom medeltal för åren 1891—1900 ett elevantal af 31,8.

Jag anser det således till fullo bevisadt, att Vimmerby icke vederfarits någon orättvisa, och under sådana förhållanden förändrades jag yrka bifall till Kungl. Maj:ts och utskottets förslag i denna punkt.

Herr Cedercrantz: Jag ber om ursäkt, att jag återigen besvärar herrarne. Men jag måste yttra några ord med anledning af det anförande utskottets högt ärade ordförande nyss haft och särskildt de uppgifter han lämnat angående antalet lärjungar vid Vimmerby läroverk, ty här föreligger tydligen en missuppfattning. Inte kan det väl vara Kungl. Maj:ts mening, att lärjungeantalet skall beräknas blott för vissa klasser. Det kan väl ej öfverensstämma med Kungl. Maj:ts mening och den uppfattning herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet så tydligt uttalat till statsrådsprotokollet, att statens plikt att uppehålla ett läroverk väsentligen beror på, om för ett sådant kan påräknas ett tillräckligt antal lärjungar. Om man skall undersöka, om tillräckligt antal lärjungar kan påräknas, bör man väl se till, huru många finnas i hela läroverket, och ej blott fästa sig vid de klasser, som för närvarande bekostas af staten. Kungl. Maj:t vill väl känna hela antalet lärjungar, som undervisas vid läroverket, just för att kunna bilda sig

en uppfattning, huruvida detta läroverk är af sådan betydhet, att det är förtjänt af något statsunderstöd. En riktig uppfattning i den vägen kan Kungl. Maj:t aldrig få, om Kungl. Maj:t blott fäster sig vid det antal lärjungar, som finnes i de tre lägsta klasserna, och lämnar åsido dem, som finnas i de öfriga klasserna. Det veta herrarne, att i ett läroverk proportionen mellan lärjungeantalet i olika klasser varierar mycket, så att antalet kan vara öfverväldigande stort i de högre klasserna och litet i de lägre eller tvärtom. Det skulle blifva en högst osäker och otillförlig beräkningsgrund, som Kungl. Maj:t skulle skapa genom att fästa sig vid endast vissa klasser. Jag hade ej tänkt, att Kungl. Maj:ts mening skulle vara den, utan att det borde vara afgörande, huru många lärjungar funnes i läroverket i dess helhet, oberoende af om klasserna äro bekostade af staten eller kommunen, och denna uppfattning vidhåller jag, till dess herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet säger, att jag har orätt. Därför kan jag ej taga tillbaka någonting af hvad jag sagt förut, och allra minst mitt yrkande, som jag ber att få vidhålla.

*Ifrågasatt in-
dragning af
läroverket i
Vimmerb
(Forts.)*

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande nu föredragna moment yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr Redelius vid förevarande moment afgifna reservation.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad första särskilda utskottet hemställt i punkten 5 mom. b) af sitt utlåtande n:o 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den af herr Redelius vid förevarande moment afgifna reservation.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—50;

Nej—55.

Mom. c)–f).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

På hemställen af herr talmannen uppsköts den fortsatta behandlingen af föreliggande utlåtande till morgondagens sammanträde; hvarjämte, likaledes på framställning af herr talmannen, beslöts, att på föredragningslistan till nämnda sammanträde skulle sättas främst de under dagen första gången bordlagda ärendena och sist de ärenden, som denna dag bordlagts andra gången.

Kammaren åtskildes kl. 10,33 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
